

การสื่อสารและวาทกรรม “แม่วัยใส” ในสังคมไทย

ศุภรดา ประภาวงศ์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาถึงอำนาจที่สร้างวาทกรรมแม่วัยใสในแต่ละยุค (2) เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติต่อแม่วัยใสที่มีผลจากวาทกรรมในแต่ละยุค และ (3) เพื่อศึกษาการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใส

การวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือในการศึกษาดังนี้ (1) การวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) จากสื่อสาระและสื่อบันเทิงที่เป็นตัวแทนวาทกรรม “แม่วัยใส” ทั้ง 3 ยุค จำนวน 41 รายการ (2) การศึกษาประวัติชีวิต (life history) จากบุคคลที่มีชื่อเสียงที่ยอมรับว่าเป็น “แม่วัยใส” ผ่านสื่อสาธารณะ จำนวน 5 คน (3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มตัวอย่างแม่วัยใสที่เคยตั้งครรภ์ในขณะที่อายุต่ำกว่า 22 ปี จากการใช้เกณฑ์การจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งยึดจากเกณฑ์เปรียบเทียบอายุและลำดับชั้นในการศึกษาไทยที่นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-22 ปี จำนวน 10 คน ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนใกล้ชิดของแม่วัยใสกลุ่มข้างต้น ซึ่งเป็นผู้สังเกตการณ์คนสำคัญที่รับรู้เกี่ยวกับแม่วัยใสในกลุ่มข้างต้นเป็นอย่างดี จำนวน 10 คน โดยแม่วัยใสเป็นผู้พิจารณายอมรับ และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคนใกล้ชิดด้วยตัวเอง และ (4) การวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) จากการศึกษาข้างต้น

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า วาทกรรม “แม่วัยใส” แบ่งออกเป็น 3 ยุค ได้แก่ (1) ยุค “พร้อมแล้วต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ (2) ยุค “ท้อง

¹ วันที่รับบทความ 28 กันยายน 2562; วันที่แก้ไขบทความ 2 ตุลาคม 2562; วันที่ตอบรับบทความ 2 พฤศจิกายน 2562.

¹ อาจารย์ ดร. ประจำวิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ไม่พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด และ (3) ยุค “ท้องได้แต่ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไป อำนาจที่สร้างวาทกรรมเหล่านี้ก็คือ สถาบันทางสังคมต่างๆ ซึ่งได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการแพทย์ สถาบันรัฐและกฎหมาย สถาบันชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม สถาบันศาสนา และสถาบันสื่อ โดยในแต่ละยุคสมัยจะมีการสร้างวาทกรรมที่แตกต่างกันไปตามความเปลี่ยนแปลงของปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice) และการสื่อสารและการต่อสู้ของแม่วัยใสต่อการปฏิบัติต่อแม่วัยใสตามวาทกรรม “แม่วัยใส” ในแต่ละยุคนั้น ได้แก่ (1) การยอมรับวาทกรรมเดิมในยุคที่ 1 (2) การยอมรับ/ปฏิเสธ/ต่อรองวาทกรรมเดิมในยุคที่ 2 และ (3) การปฏิเสธ/ต่อรองวาทกรรมเดิม การสร้างวาทกรรมใหม่ และการผสมผสานวาทกรรมเดิมกับวาทกรรมใหม่ในยุคที่ 3 ทั้งนี้ คำนิยามของวาทกรรม “แม่วัยใส” จะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับอำนาจและปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice) และการสื่อสาร ที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย

คำสำคัญ: แม่วัยใส วาทกรรม การสื่อสาร

Communication and Discourses of “Teen Mom” In Thai Society

Suparada Prapawong

Abstract

This research’s objectives are as follows: (1) to study the power of “teen mom” discourses construction in each era; (2) to study changes of practice to teen mom affected by discourses of each era; and (3) to study teen mom’s communication and resistance with discourses and practices to teen mom.

This is a qualitative research with the tools as follows: (1) discourse analysis of essence and 41 of fictions representing each era of “teen mom” discourses; (2) life history of 5 celebrities who accepted that they used to be teen moms; (3) in-depth interviews of 10 teen mom samplings who used to be pregnant when they were under 22 years old (based on criteria of higher education graduation from comparison of age and educational degree which the 4th year student in higher education are normally in the age of 21-22 years old) including 10 intimates of above mentioned teen mom samplings who are important observers who were considered, accepted and selected by 10 above mentioned teen mom samplings; and (4) a textual analysis of above mentioned data.

The results indicate that “teen mom” discourses are divided into 3 eras as follows: (1) era of “pregnant when ready”: “teen mom” is normal; (2) era of “not ready pregnant”: “teen mom” is wrong; and (3) era of “can be pregnant if ready”: “teen mom” is not always wrong. The power that has been constructing these discourses are social institutions

which are families, educational institutions, economic institutions, medical institutions, state and legal institutions, ethnic or cultural institutions, religious institutions, and media institutions. There are differences in each era of discourses construction which depends on changes of socio-cultural practice. Teen moms' communication and resistance to practices to teen mom based on "teen mom" discourses are as follows: (1) former discourse acceptance in the 1st era; (2) former discourse acceptance/rejection/negotiation in the 2nd era; and (3) former discourse rejection/negotiation, new discourse construction and former discourse and new discourse combination in the 3rd era. Therefore, it could be concluded that definitions of "teen mom" vary according to power as well as discursive practices and socio-cultural practices of each era.

Keywords: teen mom, discourse, communication

บทนำ

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ส.พ.ม.) จัดทำรายงานสภาวะการมีบุตรของวัยรุ่น โดยการประมวลผลข้อมูลการจดทะเบียนเกิดของสำนักบริหารงานทะเบียน กรมการปกครอง ฉบับล่าสุดปี พ.ศ. 2555 ซึ่งเปิดเผยว่าในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา สถานการณ์การคลอดบุตรของผู้หญิงไทยที่อายุต่ำกว่า 20 ปี ต่อจำนวนผู้หญิงที่คลอดบุตรทั้งประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นจากปี พ.ศ. 2540 ที่มีสถิติเพียงร้อยละ 5.37 หรือคิดเป็น 47,215 คน ขณะที่ปี พ.ศ. 2555 อยู่ที่ร้อยละ 18.50 แม้ว่ากระทรวงสาธารณสุขได้ออกนโยบายและยุทธศาสตร์พัฒนาอนามัยการเจริญพันธุ์แห่งชาติฉบับที่ 1 ดำเนินการในปี พ.ศ. 2553-2557 โดยมีจุดประสงค์ข้อหนึ่งคือ ลดปัญหาการตั้งครรภ์ของมารดาอายุต่ำกว่า 20 ปีก็ตาม แต่ประเทศไทยยังคงมีสถิติผู้หญิงตั้งครรภ์โดยมีอายุต่ำกว่า 20 ปี สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคำว่า "แม่วัยรุ่น" หรือ "การตั้งครรภ์

ในวัยรุ่น” (teenage pregnancy) ได้รับการนิยามจากองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ว่าเป็นหญิงสาววัยรุ่นที่มักจะมีอายุระหว่าง 13-19 ปี ที่ตั้งครรภ์ (a teenage girl, usually within the ages of 13-19, becoming pregnant) แต่อย่างไรก็ดี หากใช้กฎเกณฑ์ความคาดหวังทางการศึกษาของสังคมไทยในปัจจุบัน ที่คาดหวังให้บุตรหลานจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเกณฑ์เฉลี่ยมักอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 21-22 ปี ดังนั้น คำนิยาม “แม่วัยใส” ของผู้วิจัยที่เลือกใช้กฎเกณฑ์ความคาดหวังดังกล่าว จึงหมายถึงหญิงสาววัยรุ่นที่มีอายุต่ำกว่า 22 ปีที่ตั้งครรภ์

แต่กระนั้น นาถฤดี เต็นดวง (2552: 100) ได้ให้คำนิยามการตั้งครรภ์ไม่พร้อมหรือไม่พึงประสงค์ไว้ว่า หมายถึง ภาวะการณ์ที่ผู้หญิงตั้งครรภ์ โดยผู้หญิงไม่ต้องการมีลูกอย่างแท้จริง หรือผู้หญิงต้องการมีลูก แต่มีความไม่พร้อมในการดำรงครรภ์ การตัดสินใจของผู้หญิงเมื่อตั้งครรภ์ไม่พร้อมอาจนำไปสู่การยุติการตั้งครรภ์หรือดำรงครรภ์ต่อก็ได้ กล่าวโดยสรุป การตั้งครรภ์ไม่พร้อมนี้จึงหมายถึงความไม่พร้อมหรือความไม่ประสงค์ที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดและการตัดสินใจจากผู้หญิงเป็นหลัก และที่สำคัญ ความไม่พร้อมดังกล่าวก็คือวิธีคิดที่มากำหนดความหมายของ “แม่วัยใส” ว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามที่ผู้ใหญ่ต้องการควบคุม และได้รับการนิยามว่าเป็นปัญหาของสังคมในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวถึงวัยเจริญพันธุ์ไว้ในหนังสือ *เช็ทซ์ ดิกคำบรรพ์ของบรรพชนไทย* (2560: 26) ว่า ในอดีตการมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุน้อยไม่ใช่การชิงสุกก่อนห่าม ทั้งนี้ “นางเอกในวรรณคดีไทยมีเพศสัมพันธ์เฉลี่ยระหว่างอายุ 14-16 นางสีดาอายุ 16 ปี เข้าพิธีอภิเษกแล้วแต่งงานกับพระรามตามพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ร.1 มีว่า ‘ชั้นซำก็ได้อสิบกปี ควรที่มีคู่ภิรมย์รัก’ นางพิมพิลาไลย (วันทอง) มีเพศสัมพันธ์กับพลายแก้วครั้งแรกอายุ 16 มีกลอนเสภานางพิมบอกอายุตัวเองว่า ‘ฉันทฎาปีชวดนะหม่อมพี่ สิบหกปีปีนี้ ฟังปรีปรีม’ พลายแก้วขณะนั้นอายุ 18 ส่วนขุนช้างอายุ 15 ปี ก็มีเมียคนแรกชื่อแก่นแก้ว” จึงเห็นได้ว่า การมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุน้อยเป็นเรื่องธรรมชาติ และเป็นเรื่องปกติในสังคมไทยยุคนั้น

แต่ในปัจจุบันนี้ มุมมองต่อการตั้งครรภ์ในวัยเจริญพันธุ์ได้เปลี่ยนไปสู่การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร บุญฤทธิ์ สุจริตน์ (2557: 3) ได้กล่าวว่า การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นเรื่องที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและตื่นตัวที่จะหามาตรการป้องกันและแก้ไข โดยข้อมูลจาก World Health Statistics (2013) ได้รายงานอัตราเกิดมีชีพเฉลี่ยทั่วโลกในมารดาอายุ 15-19 ปี พ.ศ. 2549-2553 อยู่ที่ 48.9 ต่อประชากรหญิงในกลุ่มอายุเดียวกัน 1,000 คน สถิติเหล่านี้ก็เป็นอีกสิ่งที่จะช่วยยืนยันว่า การตั้งครรภ์ขณะอายุน้อยในปัจจุบันก็ยังมีความต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นสถิติที่น่าจะไม่แตกต่างกับความเป็นจริงในอดีตที่ยังไม่มีการเก็บสถิติด้วยเช่นกัน ดังนั้น การตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุน้อยของสิ่งมีชีวิตและมนุษย์น่าจะเป็นเรื่องปกติ เพราะถือเป็นวัยแห่งการเจริญพันธุ์ที่ธรรมชาติได้กำหนดไว้แล้ว แต่ผู้วิจัยได้เกิดความสงสัยขึ้นมาว่า หากการตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุน้อยเป็นสิ่งที่มีความยาวนานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยแล้ว วาทกรรมแม่วัยใสหรือการตั้งครรภ์ในวัยต่ำกว่า 22 ปี นั้น ถูกทำให้กลายเป็นปัญหาได้อย่างไร และการกลายเป็นปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไร

ผู้วิจัยเป็นหนึ่งในลูกที่เกิดและเติบโตมาด้วยการเลี้ยงดูของแม่วัยใส ผู้วิจัยจึงเปรียบเสมือนเป็นผู้สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตและการต่อสู้ของแม่วัยใสมาโดยตลอด การติตราหรือการสร้างตราบาปต่อความเป็นแม่วัยใสเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการทราบว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ทั้งนี้ จากข้อเท็จจริงที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2560: 26) ได้กล่าวถึงวัยเจริญพันธุ์ไว้ดังข้างต้น คนสมัยก่อนมีเพศสัมพันธ์เฉลี่ยระหว่างอายุ 14-16 ปี และกรมอนามัยก็ได้แถลงการณ์ว่า วัยรุ่นในปัจจุบันมีเพศสัมพันธ์ช่วงอายุ 15-19 ปี ดังนั้นอายุของวัยรุ่นไทยที่เริ่มมีเพศสัมพันธ์ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ปกติ และการตั้งครรภ์ก็เป็นผลพวงจากการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งสมัยก่อนการตั้งครรภ์ในอายุประมานนี้ถือเป็นเรื่องที่ชอบธรรมและไม่ผิดปกติ แต่ทุกวันนี้การตั้งครรภ์ในอายุประมานนี้กลับกลายเป็นเรื่องที่ไม่ชอบธรรมและผิดปกติไปได้อย่างไร และอะไรทำให้วาทกรรมของแม่วัยใสเปลี่ยนไปจนเกิดการติตราหรือการสร้างตราบาปต่อความเป็นแม่วัยใสในปัจจุบัน วาทกรรมเหล่านี้เป็นตัวกำหนดการปฏิบัติของคนในสังคมต่อแม่วัยใส

ใช่หรือไม่ แล้วตัวแม่วัยใสเองได้สื่อสารและต่อสู้กับวาทกรรมเหล่านั้นอย่างไร สิ่งเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาและเข้าใจการสื่อสารและวาทกรรมของแม่วัยใสในสังคมไทย

วาทกรรมเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า เป็นตัวแปรสำคัญของการตีตราหรือการสร้างตราบาปต่อความเป็นแม่วัยใสหรือกลุ่มวัฒนธรรมย่อยต่างๆ (subculture) ที่ไม่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปว่า มีความชอบธรรมในการเป็นหรือทำสิ่งเหล่านั้น เพราะถือเป็นการละเมิดวาทกรรมหลักที่สังคมได้วางกรอบเอาไว้ มิเชล ฟูกอตต์ (Michel Foucault) ได้ให้ความหมายของวาทกรรม (discourse) ว่าหมายถึง กระบวนการสร้างความหมายโดยภาษาและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคม ประกอบกันเป็นความรู้ความเข้าใจในเรื่องหนึ่งๆ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดว่า อะไรคือความรู้ ความจริง และอะไรไม่ใช่ การวิเคราะห์วาทกรรมทำให้เห็นแง่มุมของอำนาจ โดยเฉพาะในแง่มุมของความรู้ได้ละเอียดอ่อนยิ่งขึ้น และที่สำคัญวาทกรรมไม่ใช่เป็นเพียงผลลัพธ์ซึ่งเกิดจากการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบของการครอบงำ แต่วาทกรรมในตัวของมันเองนั้นคือการต่อสู้และการครอบงำที่มีต่อรูปแบบและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม (จักษ์ พันธ์ชูเพชร, ม.ป.ป.)

จากความแตกต่างของวาทกรรมการมีเพศสัมพันธ์ในช่วงอายุระหว่าง 14-19 ปีที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น และการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นในอดีตและปัจจุบันที่มีความหมายแตกต่างกันอย่างสุดขั้ว ผู้วิจัยจึงสนใจตอบคำถามว่า วาทกรรมแม่วัยใสเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งไหนอย่างไรบ้าง ใครคือผู้มีอำนาจในการกำหนดวาทกรรมแม่วัยใสในแต่ละยุคสมัย และได้ประโยชน์อะไรจากการกำหนดวาทกรรมเหล่านั้น ทางด้านแม่วัยใสเองกำหนดวาทกรรมแม่วัยใสไว้อย่างไรบ้าง วาทกรรมแม่วัยใสของทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์กันอย่างไร สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อความเข้าใจอัตลักษณ์แม่วัยใสในปัจจุบัน และยังส่งผลโดยตรงต่อการยอมรับและการใช้ชีวิตของแม่วัยใส ผู้วิจัยจึงสนใจและต้องการค้นหาคำตอบด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมและวิพากษ์เพื่อค้นหาและทำความเข้าใจในความหมาย ความจริง ความรู้ ทางออก อำนาจที่อยู่เบื้องหลัง การต่อสู้และต่อรองของแม่วัยใสต่อวาทกรรมแม่วัยใสจากการกำหนดของผู้อื่นและการกำหนดของตัวเอง

นอกจากนี้ การตั้งครมภ์ของวัยรุ่นหรือก่อนวัยรุ่นยังเป็นการตัดโอกาสในการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างประสบความสำเร็จและมีความสุขเหมือนคนทั่วไป เพราะต้องเผชิญกับการถูกประณามหรือการตีตราหรือการสร้างตราบาปต่อความผิดพลาดของแม่วัยใสจากบุคคลรอบข้าง ซึ่งเกิดจากการสร้างวาทกรรมและการสร้างความเป็นจริงในสังคมซึ่งถูกสร้างขึ้นโดยผู้ใหญ่และผู้มีอำนาจ เพื่อให้คนในสังคมส่วนใหญ่คิดเห็นไปในทางเดียวกัน การรับรู้เกี่ยวกับแม่วัยใสในแง่ลบนี้ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติต่อแม่วัยใสต่างจากวัยรุ่นทั่วไป และส่งผลต่อความสามารถในการดำเนินชีวิตต่อไปของแม่วัยใส

การศึกษาในประเด็นแม่วัยใสในครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยใช้กรอบของการสื่อสารหรือสื่อสารศึกษา (communication studies) เพราะการสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และส่งผลต่อความเข้าใจกันซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่ดียิ่งขึ้น และเนื่องจากที่ผ่านมากการศึกษาในประเด็นแม่วัยใสส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในกรอบของวิทยาศาสตร์และสังคมวิทยาเป็นส่วนใหญ่ โดยการศึกษาเหล่านี้มักตั้งสมมติฐานและมองปรากฏการณ์แม่วัยใสในแง่ลบว่า เป็นปัญหา เป็นสิ่งที่ผิดและต้องการการแก้ไข จากการค้นหางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเว็บไซต์สืบค้นข้อมูลของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (www.library.tu.ac.th) คำสำคัญของการศึกษาที่ผ่านๆ มาประกอบไปด้วยคำว่า “ตั้งครมภ์ไม่พึงประสงค์” จำนวน 30 งานวิจัย คำว่า “แม่วัยรุ่น” จำนวน 30 งานวิจัย คำว่า “ตั้งครมภ์ไม่พร้อม” จำนวน 22 งานวิจัย คำว่า “แม่วัยใส” จำนวน 14 งานวิจัย และคำว่า “ตั้งครมภ์ก่อนวัยรุ่น” จำนวน 11 งานวิจัย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้กรอบของการสื่อสารในปัจจุบันก็ยังให้ความสนใจที่การแก้ไขปัญหาเป็นสำคัญ หากแต่ผู้วิจัยสนใจศึกษาในประเด็นเดียวกัน แต่ใช้กรอบของการสื่อสารหรือสื่อสารศึกษา ซึ่งจะสามารถขยายมุมมองในประเด็นแม่วัยใส เนื่องจากกรอบการสื่อสารนั้นเป็นหนึ่งในตัวแปรที่สำคัญที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการสร้างความหมายและเป็นตัวกำหนดโลกทัศน์หรือความคิดของคน การสื่อสารเป็นตัวแปรสำคัญหรือเครื่องมือที่ส่งผลต่อการรับรู้ (perception) และการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (social construction of reality) ที่มองว่า ความจริงเป็นอย่างไร

ไม่สำคัญ แต่การสื่อสารสามารถเข้ามามีอำนาจกำหนดการรับรู้ วาทกรรม และปฏิบัติการสังคมได้ การสื่อสารมีอำนาจในการทำหน้าที่ทั้งกำหนดหรือกดทับกลุ่มวัฒนธรรมย่อยหรือแม่วัยใส และการสื่อสารก็ยังมีอำนาจในการทำหน้าที่ต่อสู้/ต่อรองของกลุ่มวัฒนธรรมย่อยหรือแม่วัยใสได้ในขณะเดียวกัน ดังนั้น ถ้าหากสื่อได้สร้างความหมายในแง่ลบให้กับแม่วัยใส จนเกิดเป็นวาทกรรมแม่วัยใสในแง่ลบ และส่งผลให้เกิดการปฏิบัติต่อแม่วัยใสในแง่ลบ หากเราได้เข้าใจถึงประเด็นแม่วัยใสและการต่อสู้ของพวกเธอแล้ว เราก็สามารถใช้สื่อในการรื้อถอน/รื้อสร้างความหมายในแง่ลบนั่นได้ เนื่องจากการสื่อสารเป็นวิภาษวิธี (dialectic) ที่มีการกำหนดซึ่งกันและกันระหว่างปัจเจก (agency) หรือแม่วัยใส และโครงสร้างทางสังคม (structure) หรือสถาบันที่เข้ามามีอำนาจในการกำหนดวาทกรรมแม่วัยใส ซึ่งยังไม่เคยมีการศึกษาในแง่มุมนี้มาก่อน และผู้วิจัยได้เลือกศึกษาผ่านกรอบทฤษฎีเกี่ยวกับวาทกรรม เพื่อให้เข้าใจถึงอำนาจที่เข้ามากำหนดวาทกรรมแม่วัยใส และการต่อสู้ของแม่วัยใส

การศึกษาในประเด็นแม่วัยใสในปัจจุบัน ได้รับความสนใจทั้งในมุมมองเชิงวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยในเชิงวิทยาศาสตร์จะประกอบไปด้วยสาขาวิชาทางด้านการแพทย์ที่มองว่า ประเด็นแม่วัยใสคือปัญหา และเน้นศึกษาถึงสาเหตุและวิธีการป้องกันและแก้ไขการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ที่สถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันทางการแพทย์ เป็นผู้กำหนดว่า วัยเรียนไม่ใช่วัยอันควรสำหรับการตั้งครรภ์ และสาขาวิชาทางจิตวิทยาที่ก็มองว่า ประเด็นแม่วัยใสเป็นปัญหา แต่เน้นศึกษาที่ความคิดและจิตใจของแม่วัยใสที่ต้องเผชิญกับภาวะการตั้งครรภ์ ซึ่งขยายขอบเขตทางการศึกษาไปนอกเหนือจากร่างกาย คือเรื่องของจิตใจ โดยมีสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางเศรษฐกิจและสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องเพิ่มเติมจากสถาบันทางการแพทย์ ส่วนการศึกษาในประเด็นแม่วัยใสในเชิงสังคมศาสตร์ มีหลากหลายสาขาวิชาที่ให้ความสนใจในการศึกษาประเด็นนี้ เริ่มจากสาขาวิชาทางด้านสังคมวิทยา ที่มีการศึกษาในประเด็นแม่วัยใสเป็นจำนวนมาก โดยให้ความสำคัญกับความคิดเห็น และประสบการณ์ของแม่วัยใสทั้งในด้านสาเหตุของการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ สิ่งที่พวกเธอต้องเผชิญในแง่

ลบ และสิ่งที่พวกเธอต้องการหรือต้องต่อสู้ ส่วนสาขาวิชาทางด้านศึกษาศาสตร์ ก็ศึกษาในประเด็นสาเหตุและผลของการตั้งครรรภ์ไม่พึงประสงค์ที่ทำให้แม่วัยใส ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน และเสียโอกาสหลายๆ อย่าง ในขณะที่สาขาวิชาทางด้านเศรษฐศาสตร์ ก็ได้ให้ความสำคัญกับทัศนคติของแม่วัยใสต่อต้นทุนชีวิต และต่อภาวะไม่พร้อมตั้งครรรภ์ สาขาวิชาทางด้านกฎหมายและอาชญาวิทยาการ เน้นการศึกษาในประเด็นการทำแท้งของแม่วัยใส ส่วนทางด้านสาขาวิชาทางด้าน สื่อสารมวลชน ก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารรณรงค์เพื่อแก้ปัญหาแม่วัยใส โดย การใช้ผู้มีชื่อเสียงผ่านสาระบันเทิงและการสื่อสารระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับลูก หลานวัยรุ่นในประเด็นเรื่องเพศ แต่จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมด ผู้วิจัย ยังไม่พบว่าใครศึกษาเกี่ยวกับประเด็นแม่วัยใสทางด้านสาขาวิชาสื่อสารมวลชน ที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับวาทกรรม การสร้างความเป็นจริงทางสังคม และการ สื่อสารหรือการต่อสู้ของแม่วัยใสต่อวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสในแง่ลบ

ผู้วิจัยเชื่อว่า หากเราสามารถเรียนรู้และเข้าใจถึงการสื่อสารและวาทกรรม ของแม่วัยใสที่แท้จริง เราก็อาจสามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้และการปฏิบัติ ต่อแม่วัยใสในแง่ลบของคนจำนวนมากที่ได้รับการติดตั้งอุดมการณ์หรือแนวคิด ในแง่ลบต่อแม่วัยใสผ่านสื่อ เพื่อให้แม่วัยใสได้รับสิทธิ์และโอกาสเท่าเทียมกับ ผู้อื่นในวัยเดียวกัน หากเราเข้าใจและยอมรับในกฎของธรรมชาติ และปรับการ ปฏิบัติให้เหมาะสมกับความเป็นจริงของสังคม โดยสามารถใช้สื่อเป็นเครื่องมือ ช่วยในการสื่อสารประเด็นแม่วัยใสให้กับสังคมให้ได้รับรู้และยอมรับกับความเป็น จริงให้ได้ สิ่งเหล่านี้ก็มีส่วนช่วยทำให้แม่วัยใสและลูกของแม่วัยใสในสังคมไทยได้ เติบโต และดำเนินชีวิตเป็นประชากรที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

คำถามการวิจัย

- (1) วาทกรรมแม่วัยใสได้กำหนดและสื่อสารความเป็นจริงทางสังคมของ ผู้หญิงที่ตั้งครรรภ์ในช่วงวัยรุ่นในแต่ละยุคไว้อย่างไร
- (2) แม่วัยใสใช้การสื่อสารเพื่อต่อสู้กับวาทกรรมแม่วัยใสอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาถึงอำนาจที่สร้างวาทกรรมแม่วัยใสในแต่ละยุค
- (2) เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติต่อแม่วัยใสที่มีผลจากวาทกรรมในแต่ละยุค
- (3) เพื่อศึกษาการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใส

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- (1) ประโยชน์ในเชิงวิชาการ คือ การได้ต่อยอดการศึกษาในประเด็นแม่วัยใสจากกรอบของการสื่อสารและวาทกรรม เพื่อให้เข้าใจถึงอำนาจที่ประกอบสร้างความเป็นจริงในสังคม สิ่งที่แม่วัยใสต้องเผชิญและต้องต่อสู้ ซึ่งหลังจากการทำความเข้าใจจากก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติที่มีต่อแม่วัยใสให้เกิดการยอมรับแม่วัยใสในทางที่ดีขึ้น
- (2) ประโยชน์ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง คือ การได้สร้างความเท่าเทียมให้กับแม่วัยใส เพื่อให้ได้ดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขเหมือนคนในวัยเดียวกัน และเป็นแนวทางในการศึกษาให้กับผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการศึกษาประเด็นแม่วัยใสและกลุ่มวัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อยอื่นๆ ที่มีความหลากหลายทางด้านมิติในการศึกษามากยิ่งขึ้น

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการสื่อสารและวาทกรรมแม่วัยใสในสังคมไทย โดยผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าหาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางของการศึกษา โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องดังนี้

- (1) แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) โดยสำนักวัฒนธรรมศึกษาได้สนใจการพัฒนาระบบการเข้าสู่ปัญหา (approach) ของการสื่อสารด้วยแนวคิดและทฤษฎีแนววัฒนธรรมศึกษา โดย

จุดยืนของสำนักเบอร์มิงแฮม (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551: 636-646) ได้แก่

1.1 การสนใจวิเคราะห์การผลิต/ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural production/reproduction) มากกว่าผลผลิตทางวัฒนธรรม (cultural product) ดังนั้นจะศึกษาทั้งด้านที่หยุดนิ่งและด้านที่เคลื่อนไหวของวัฒนธรรมในเวลาเดียวกัน

1.2 การศึกษาแบบองค์รวม (holistic) ที่พิจารณาในหลากหลายมิติ ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม การสื่อสาร อำนาจ ความเชื่อ ฯลฯ

1.3 การไม่เห็นด้วยกับนักวิชาการที่เน้นถกเถียงเชิงปรัชญาล้วนๆ แต่นักวิชาการต้องทั้งศึกษาวิจัยและลงมือนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติในเวลาเดียวกัน

1.4 การพัฒนาทฤษฎีให้มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary)

1.5 นอกจากการวิเคราะห์วัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ (understanding) แล้ว เมื่อศึกษาเสร็จก็ต้องมีการประเมิน/ตัดสินคุณค่า (value judgment) ด้วยว่า วัฒนธรรมดังกล่าวมีพลังมากน้อยเพียงใด

1.6 มีการผนวกทฤษฎีหลังสมัยใหม่ (postmodernism) เข้ามาใช้ในการศึกษาด้วย

(2) แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับวาทกรรมกับอำนาจ (discourse and power) การสร้างความเป็นจริงทางสังคม (social construction of reality) และอัตลักษณ์ (identity) ทั้งนี้ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับ “วาทกรรม” (discourse) หรือบางสำนักอาจเรียกว่า การวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis: DA) หรือบางแห่งอาจเรียกว่า การศึกษาวาทกรรม (discourse studies) นั้น จักร์ พันธุ์ชูเพชร (ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “มิเชล ฟุกอต์: วาทกรรม อำนาจ ความรู้” ว่า มิเชล ฟุกอต์ (Michel Foucault) ได้ให้ความหมายของวาทกรรม (discourse) ว่าหมายถึง กระบวนการสร้างความหมายโดยภาษาและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคมที่ประกอบกันเป็นความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหนึ่งๆ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดค่าอะไรคือความรู้ ความจริง และอะไรไม่ใช่ วาทกรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม ทั้งโดยกลุ่มที่ครอง

อำนาจและกลุ่มที่ต่อต้านอำนาจ จัดเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจที่ถูกใช้ทั้งในการ เก็บกดปิดกั้นและการจัดระเบียบวิถีชีวิตของคนในสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ถูก ใช้เพื่อการต่อต้านอำนาจ (counter-discourse) ต่อต้านระเบียบที่วาทกรรมหลัก ครอบงำอยู่ การวิเคราะห์วาทกรรมทำให้เห็นแง่มุมของอำนาจ โดยเฉพาะในแง่ มุมของความรู้ได้ละเอียดอ่อนยิ่งขึ้น เมื่อวาทกรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถอ้างได้ว่ามี ผู้ผลิต ผู้ควบคุมวาทกรรมอย่างชัดเจน อำนาจในแง่มุมของวาทกรรมเป็นอำนาจ ที่กระจายตัว แทรกซึมในแนวระนาบเชื่อมต่ออย่างหลากหลาย ยกที่จะหาจุด กำเนิด จุดศูนย์กลางของการผลิต ดังนั้น ไม่ว่าผู้กระทำการใดๆ ล้วนตกอยู่ภายใต้ วาทกรรมหรือความสัมพันธ์อำนาจในเรื่องความรู้และความจริงด้วยกันทั้งสิ้น ประเด็นของการวิเคราะห์วาทกรรมไม่ได้อยู่ที่คำพูดนั้นๆ เป็นจริงหรือเท็จ แต่อยู่ที่ กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่เป็นตัวกำกับให้การพูดนั้นๆ เป็นไปได้มากกว่าเรื่องของข้อเท็จจริง วาทกรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงผลลัพธ์ซึ่งเกิดจากการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบ ของการครอบงำ แต่วาทกรรมในตัวของมันเองนั้นคือการต่อสู้และการครอบงำ ที่มีต่อรูปแบบและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม

ในส่วนของแนวคิดการสร้างความเป็นจริงทางสังคมนั้น เบอร์เกอร์ และ ลัคแมนน์ (Berger and Luckmann อ้างถึงใน ธีรพร อาจหาญ, 2555: 30) ได้ อธิบายว่า มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ “ความจริง” ของโลกภายนอกตัวเขาได้โดยตรง แต่ต้องกระทำผ่าน “ตัวกลาง” คือ ประสาทสัมผัสและกระบวนการรับรู้ทางจิต ของมนุษย์ ซึ่งถูกหล่อหลอมด้วยกระบวนการทางสังคมมาก่อน ความหมายของ สิ่งต่างๆ ในสังคม วัฒนธรรม และแม้กระทั่งความเป็นจริง (reality) เป็นสิ่งที่ มนุษย์สร้างขึ้นทั้งนั้น จากแนวคิดการสร้างความเป็นจริงทางสังคมนี้ เราสามารถ แบ่งโลกออกเป็น 2 ส่วน คือ โลกแห่งความเป็นจริง (world of reality) และ โลกแห่งความหมาย (world of meanings) โดยส่วนของ “โลกแห่งความเป็นจริง” เป็นโลกที่เราสามารถสัมผัสได้ เรียกว่า ความเป็นจริงสูงสุด (paramount reality) สิ่งที่เราสัมผัสได้นี้อาจเป็นได้ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติหรือสิ่งที่ มนุษย์สร้างขึ้น แต่เนื่องจาก “ความเป็นจริง” นั้นมีอยู่มากมาย การที่เราจะเข้าใจ ความเป็นจริงทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เราจึงต้องสร้าง “โลกแห่งความหมาย”

เป็นโลกส่วนที่เราสามารถอธิบายได้ ให้ความหมายได้ กำหนดแบบแผนได้ ที่เราใช้อธิบาย “โลกแห่งความเป็นจริง” แม้ว่าจะไม่สามารถอธิบายได้ทั้งหมดอย่างถูกต้องแท้จริง แต่โลกแห่งความหมายก็มีความจำเป็น เพราะช่วยให้คนเรามีความมั่นคง (stability) ในความรู้สึกมากขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลก็จะเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป

(3) แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวกับสตรีนิยมและความเป็นแม่ (feminism and motherhood) ผู้หญิงในสมัยก่อนนั้นถูกมองว่า มีสติปัญญาและศีลธรรมด้อยกว่าชาย ผู้หญิงเป็นตัวแทนของความรู้สึกและความไม่มีเหตุผลของชีวิต ทำให้อ่านาจออยู่ในครอบครองของผู้ชาย ชีวิตผู้หญิงมีสภาพที่ด้อยกว่าผู้ชายในมิติต่างๆ อย่างเห็นได้ชัด ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายทางสรีระได้นำไปสู่ความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันในทางอื่นๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด จิตใจและอารมณ์ ความเชื่อเช่นว่านี้ได้มีมาเป็นเวลานานนับพันปี ความแตกต่างดังกล่าวมักถูกมองว่า เป็นความแตกต่างที่มีมา “ตามธรรมชาติ” ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงกับเพศชายจึงตกผลึกอยู่ในสังคมและแทรกอยู่ในสถาบันทางสังคมทุกระดับชั้น ตั้งแต่สถาบันครอบครัวไปจนถึงสถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับชาติ จนกระทั่งในช่วงประมาณสองร้อยปีที่ผ่านมา สังคมของมนุษย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่งที่น่าไปสู่การก่อตัวของแนวคิดสตรีนิยมคือ การเกิดแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) ในศตวรรษที่ 17 ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระกับปัจเจกบุคคลและโอกาสที่เท่าเทียมกัน

สำหรับแนวคิดความเป็นแม่ (motherhood) เริ่มต้นจากมุมมองทางชีววิทยาที่มักเชื่อมโยงความสามารถในการเจริญพันธุ์และให้กำเนิดบุตรของผู้หญิงกับความเป็นแม่ ในทางตรงกันข้าม มุมมองทางมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และสตรีนิยม ได้โต้แย้งแนวคิดดังกล่าว และชี้ให้เห็นว่าความเป็นแม่นั้นไม่ได้มีลักษณะที่เป็นสากลและผูกติดกับคุณลักษณะทางชีววิทยาผ่านการให้กำเนิดและการร่วมสายเลือด (biological mother) เท่านั้น ความเป็นแม่ (รวมถึงความเป็น

ญาติ) ยังถูกสร้างผ่านมิติทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย โดยแม่และความเป็นแม่เป็นประเด็นที่ถูกวิเคราะห์วิพากษ์ในหมู่นักสตรีนิยม ที่ส่วนใหญ่เห็นว่า ความเป็นแม่ไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยทางชีววิทยาที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องอุ้มท้อง ดูแลตัวอ่อนเท่านั้น แต่ความเป็นแม่ถูกกำหนดสร้างขึ้นมาโดยสังคมด้วย สัญชาตญาณ (instinct) ของความเป็นแม่นั้นถูกสร้าง ชักนำในทางวัฒนธรรม (culturally induced) ความสามารถในการเป็นแม่จึงเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้

(4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใส

4.1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสในมุมมองเชิงวิทยาศาสตร์

- (1) งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสทางการแพทย์
- (2) งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสทางด้านจิตวิทยา

4.1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสในมุมมองเชิงสังคมศาสตร์

- (1) งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสทางด้านสังคมวิทยา
- (2) งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสทางด้านศึกษาศาสตร์
- (3) งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสทางด้านเศรษฐศาสตร์
- (4) งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสทางด้านกฎหมายและ
อาชญาวิทยา
- (5) งานวิจัยเกี่ยวกับแม่วัยใสทางด้านสื่อสารมวลชน

4.2 งานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรมและวัฒนธรรมศึกษา

4.2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรม

4.2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคม

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาการสร้างวาทกรรมแม่วัยใสที่กำหนดขึ้นโดยสถาบัน
ทางการแพทย์ สถาบันการศึกษา สถาบันรัฐ สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันครอบครัว
สถาบันสังคมวัฒนธรรม และสถาบันอื่นๆ รวมทั้งสถาบันการสื่อสาร ในการ
วิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) ผู้วิจัยอาศัยหลักการวิเคราะห์วาทกรรม
เชิงวิพากษ์ของนอร์แมน แฟร์คลาฟ (Norman Fairclough) ที่ได้ให้วัตถุประสงค์
ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางสังคมและภาษา ด้วยการ
หาความเป็นธรรมชาติในกระบวนการทางสังคมและคุณสมบัติของภาษาในตัว
บทต่างๆ ซึ่งวิธีการวิพากษ์ก็จะเน้นที่การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท
กระบวนการทางสังคม และความสัมพันธ์ของอุดมการณ์หรืออำนาจ (Fairclough,
1995: 96-100 อ้างถึงใน ชนกพร อังศุวิริยะ, 2551: 14) ที่วิเคราะห์จากตัวบท
ด้วยการพรรณนา วิเคราะห์การดำเนินการด้วยการตีความ และวิเคราะห์สังคม
ด้วยการอธิบายปรากฏการณ์จากสื่อต่างๆ ที่มีตัวละครเป็น “แม่วัยใส” และ/หรือ
กล่าวถึง “แม่วัยใส” โดยประกอบไปด้วยสื่อสาระ อันได้แก่ ข่าว บทความ เอกสาร
กฎระเบียบของสถานศึกษา นโยบายรัฐ คำและภาษิต และสื่อบันเทิง ได้แก่
วรรณคดี นวนิยาย การ์ตูน ละครโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ ซีรีส์ ภาพยนตร์
ภาพยนตร์สั้น ภาพยนตร์โฆษณา มิวสิควิดีโอ สื่อออนไลน์ ฯลฯ โดยเกณฑ์ที่ใช้
ในการเลือกสื่อบันเทิงที่ทำการศึกษา คือ สื่อบันเทิงที่มีตัวละครเป็นแม่วัยใส หรือ
มีการกล่าวถึงการตั้งครรภ์ในวัยเรียนจากการคัดเลือกสื่อบันเทิงที่มีความสะดวก
ในการค้นหาและเข้าถึงแหล่งข้อมูล ซึ่งเป็นตัวแทนช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านวาทกรรม
แม่วัยใส โดยมีรายการสื่อบันเทิงที่ทำการศึกษารวมทั้งสิ้น 41 รายการ เกณฑ์ใน
การคัดเลือกคือ สื่อบันเทิงที่มีตัวละครเป็นแม่วัยใสหรือมีการกล่าวถึงแม่วัยใส และ
เป็นสื่อบันเทิงที่มีความสะดวกในการค้นหาและเข้าถึงแหล่งข้อมูล ตลอดจนการ
ศึกษาจากประวัติชีวิต (life history) ของบุคคลมีชื่อเสียงที่ยอมรับว่าเป็น “แม่
วัยใส” ผ่านสื่อสาธารณะ จำนวน 5 คน อันได้แก่

- (1) วียะดา อุมารินทร์
- (2) มาซา วัฒนพานิช
- (3) ปุ๊กกี้ ปริศนา พรายแสง

(4) พลอย ชิดจันทร์ รุจิพรรณ

(5) กุญแจิ่ง สุพิชญา สิงหาเกษม

ส่วนที่ 2 การศึกษาการสื่อสารและการต่อสู้ของแม่วัยใสต่อวาทกรรมนั้นๆ จากการศึกษาประวัติชีวิต การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มตัวอย่างแม่วัยใสที่เคยหรือกำลังตั้งครรภ์ในขณะที่อายุต่ำกว่า 22 ปี จำนวน 10 คน และกลุ่มตัวอย่างคนใกล้ชิดของแม่วัยใสกลุ่มข้างต้น จำนวน 10 คน และการวิเคราะห์วาทกรรมด้วยหลักการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของแฟร์เคลาฟ

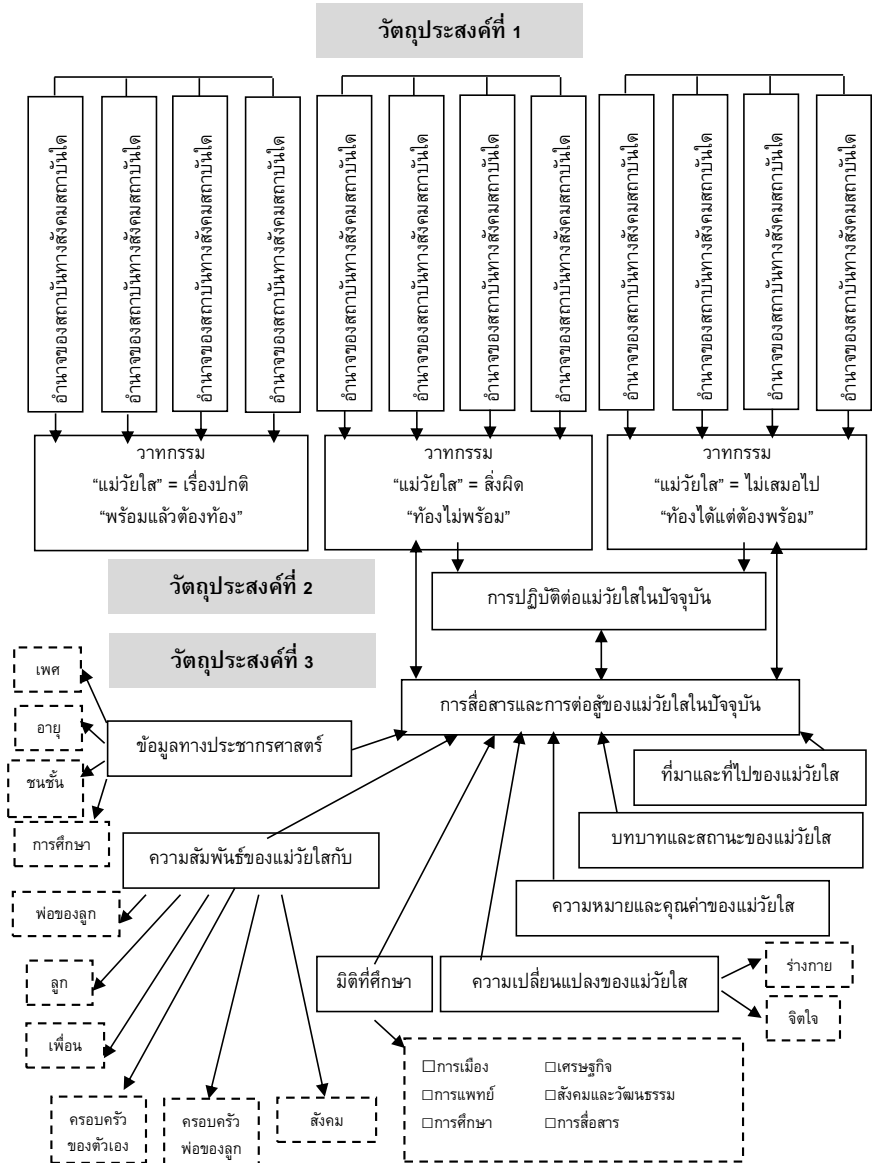
ส่วนที่ 3 การศึกษาความสัมพันธ์ของวาทกรรมแม่วัยใส ทั้งในส่วนที่สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการแพทย์ สถาบันรัฐและกฎหมาย สถาบันสื่อ สถาบันชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม สถาบันศาสนาและสถาบันอื่นๆ เป็นผู้กำหนด และส่วนที่แม่วัยใสเป็นผู้กำหนดเองจากการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) จากการศึกษาส่วนที่ 1 และ 2

ผลการวิจัย

การศึกษาวาทกรรม “แม่วัยใส” ในสังคมไทยนั้น สามารถจัดกลุ่มออกได้ตามยุค หรือเป็นช่วงเวลาที่มีการกำหนดวาทกรรม “แม่วัยใส” ให้เป็นไปตามกรอบความรู้และความเชื่อของคนในสังคมในช่วงเวลาและเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งแต่ละยุควาทกรรมจะมีความทับซ้อนระหว่างวาทกรรมที่มีความเชื่อมโยงทางด้านช่วงเวลาระหว่างกัน ไม่ได้แยกขาดออกจากกันโดยสิ้นเชิง โดยวาทกรรม “แม่วัยใส” ชุดเดิมหรือชุดอื่นอาจยังคงดำรงอยู่ในแต่ละยุคในฐานะวาทกรรมกระแสรอง ไม่ใช่วาทกรรมกระแสหลัก

สาเหตุของการแบ่งยุคของวาทกรรมก็เพื่อการศึกษาและเปรียบเทียบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย และการเปลี่ยนผ่านของวาทกรรมหลักและวาทกรรมรองของ “แม่วัยใส” รวมถึงการศึกษาและเปรียบเทียบถึงอำนาจของสถาบันทางสังคมต่างๆ ในแต่ละยุคสมัยที่ได้ให้ความหมายหรือการประกอบสร้างความเป็นจริงต่อวาทกรรมหลักของ “แม่วัยใส” ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งถือเป็นกลไกหรือกระบวนการทางอำนาจในการสร้างวาทกรรมหลักผ่านการแปลงความหมายที่

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สถาบันทางสังคมต่างๆ ได้กำหนดให้ประชาชนเห็นเป็นภาพ (visualization) ทั้งนี้ เกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรมของ “แม่วัยใส” ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ลักษณะทางประชากรศาสตร์ สาเหตุและผลลัพธ์ของการเป็นแม่วัยใส ความเปลี่ยนแปลงของแม่วัยใส บทบาทและสถานะหรือความรู้สึกของแม่วัยใส บทบาทและสถานะหรือความรู้สึกของพ่อของลูก ความสัมพันธ์ของแม่วัยใสกับคนและกลุ่มคนต่างๆ ความหมายและคุณค่าของแม่วัยใสและการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใส ซึ่งจากการศึกษาพบว่า วาทกรรม “แม่วัยใส” ปรากฏออกมาเป็น 3 ยุค ดังนี้

- (1) ยุค “พร้อมแล้วต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ
- (2) ยุค “ท้องไม่พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด
- (3) ยุค “ท้องได้แต่ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไป

(1) ยุค “พร้อมแล้วต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ เป็นยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงก่อนช่วงเวลาที่ประเทศไทยจะได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตก ลักษณะทางประชากรศาสตร์ทางด้านเพศของแม่วัยใสล้วนเป็นเพศหญิง อายุขณะตั้งครรภ์ของแม่วัยใสจะอยู่ระหว่าง 14-20 ปี ชนชั้นก่อนตั้งครรภ์ปรากฏอยู่ในทุกชนชั้น แต่ชนชั้นหลังตั้งครรภ์พบว่า แม่วัยใสได้คงอยู่ในชนชั้นเดิมหรือได้รับการยกระดับชนชั้นให้สูงขึ้น ส่วนการศึกษาขณะตั้งครรภ์ แม่วัยใสในยุคที่ 1 ส่วนใหญ่นั้นมักไม่ได้เรียนหนังสือ แต่เน้นเรียนงานบ้านงานเรือน

สาเหตุของการเป็นแม่วัยใสในยุคที่ 1 ล้วนเกิดจากความตั้งใจ แต่มีหลากหลายวัตถุประสงค์ ส่วนผลลัพธ์ของการเป็นแม่วัยใสพบว่า แม่วัยใสนั้นจะได้รับผลลัพธ์ตามปกติและในแง่ดี ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงของแม่วัยใสทางด้านร่างกายพบว่า แม่วัยใสในยุคนี้มีทั้งตามปกติและในแง่ลบ สำหรับความเปลี่ยนแปลงของแม่วัยใสทางด้านจิตใจพบว่า แม่วัยใสในยุคนี้ได้รับผลลัพธ์ทางด้านจิตใจทั้งตามปกติ ในแง่บวกและในแง่ลบ

ในการวิเคราะห์บทบาทของแม่วัยใสในยุคนี้ พบว่า แม่วัยใสมีบทบาทในการตั้งครรภ์ การเลี้ยงลูกหรือแอบเลี้ยงลูก และการทำงานบ้าน สถานะหรือ

ความรู้สึกของแม่วัยใสในยุคนี้นี้พบว่า แม่วัยใสอยู่ในสถานะปกติ ส่วนบทบาทของพ่อของลูกในยุคนี้นี้พบว่า พ่อของลูกมีบทบาทในการทำงานนอกบ้านและการเลี้ยงลูก โดยให้ภรรยาเลี้ยงหรือช่วยภรรยาเลี้ยงและสถานะหรือความรู้สึกของพ่อของลูกในยุคนี้อยู่ในสถานะปกติ

ความสัมพันธ์ของแม่วัยใสกับพ่อของลูก กับลูก กับเพื่อน กับครอบครัวตนเอง กับครอบครัวพ่อของลูก และกับสังคม พบว่า ทั้งหมดเป็นไปในแง่ดี หรืออีกนัยหนึ่ง ความหมายของแม่วัยใสในยุคนี้นี้ ถือเป็นเรื่องปกติ การตอบแทนพระคุณและการแก้แค้นชังดี การเป็นแม่วัยใสในยุคนี้นี้เป็นสิ่งที่มีความค่า ส่วนการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสพบว่า ไม่มีการสื่อสารต่อสู้ในลักษณะดังกล่าว

ตัวอย่างมุมมองของยุค “พร้อมแล้วต้องท้อ” หรือ “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ ปรากฏอยู่ใน *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ เล่ม 2* (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการฯ, 2461) ที่กล่าวไว้ในตอนที่ 4 (ปลายแก้วเป็นชู้กับนางพิม) ที่สายทองต้องเป็นคนกลางในการติดต่อกันสัมพันธ์ระหว่างเณรแก้ว (ขุนแผน) และพิม (วันทอง) ที่กำลังอยู่ในอาการตกหลุมรัก เมื่อสบโอกาสสายทองจึงได้ขอคุยอย่างเปิดใจกับพิม ดังนี้

ครั้นสิ้นแสงสุริยาทิพากร	ศศิธรเลื่อนลิ่วปลิวสวรรค์
ดิเรกดาวขาวกระจ่างดั่งกลางวัน	ทรงกลดจรจรัลกระจ่างดวง
สายทองชวนน้องให้ชมจันทร์	ผิวพรรณไฟโรจน์โชติช่วง
ผ่องแสงแจ่มงามดั่งเงินยวง	ไยจึงหวงกระต่ายไว้ในวงจันทร์
ร้อยปีก็มิได้จะไปไหน	เหตุใดขงขิงอยู่ริ่งมัน
แต่เห็นมาไม่รู้วาก็พันวัน	ดูเดือนก็ยิ่งพรันอยู่ในใจ
เหมือนหนึ่งเราพี่น้องทั้งสองคน	จนเหมือนกระต่ายจันทร์ไม่ไปได้
ไว้คู่อยู่กับฟ้าสุรลัย	กระต่างไพรพราแลทุกเวลา
พี่รักเจ้าพี่กุมอึ้งประคอง	จนพิน้องจำเรียววัยขึ้นใหญ่กล้า
ทั้งเป็นญาติเป็นทาสท่านช่วยมา	กลัวอาญากลัวอายเสียตายตัว
อนิจจาเกิดมาเสียทั้งชาติ	เป็นอันขาดแล้วไม่รู้วาลูกแก้ว

ดั่งแหวนทองผ่องศรีไม่มีมัว
พี่รักเจ้าจึงเฝ้าลำบากนัก
ถึงจับมาฆ่าเสียก็ตามที
ทั้งนี้พี่ยากก็เพราะเจ้า
พี่จึงต้องรักษาเป็นตาใจ
เหมือนดั่งไม้ใกล้ฝั่งจะพังล้ม
ถ้าสิ้นบุญคุณแม่ศรีประจัน
ชายหนุ่มก็จะกลุ้มกันดูถูก
พี่คิดพร่ำคำเข้าให้เศร้าใจ
ถ้าได้คู่สุขสมเมื่อแม้อย
อายุคนนี้จะนานสักกี่ปี

จนแต่หัวพลอยประดับประดาดี
แม้ไม่มีรักก็จะเตร่เที่ยวเร่หนี
มิตายก็คงจะรอดตลอดไป
ด้วยยังหาไม่เหย้ามีเรือนไม่
คุณผู้ใหญ่ก็ขรอลงทุกวัน
พี่ปรารมภ์ร้อนใจให้พรั่นพรั่น
สารพันจะกระจัดกระจายไป
ด้วยว่าลูกนั้นหาพ่อหาแม่ไม่
ฤกษ์อะไรแม่คิดดูแต่ดี
เห็นมั่งคั่งสืบสายเป็นเศรษฐี
พี่ว่านี่แม่จะเห็นประการใด

(2) ยุค “ท้องไม่พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด เป็นยุคสมัยที่

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกในการติดตั้งวาทกรรมผ่านสถาบันทางสังคมต่างๆ ลักษณะทางประชากรศาสตร์ทางด้านเพศแม่วัยใสล้วนเป็นเพศหญิง อายุขณะตั้งครรภ์ของแม่วัยใสอยู่ระหว่าง 12-21 ปี ชนชั้นก่อนตั้งครรภ์ของแม่วัยใสมีอยู่ในทุกชนชั้น แต่ชนชั้นหลังตั้งครรภ์พบว่า แม่วัยใสมีทั้งถูกลดระดับชนชั้นลง และมีการได้รับการยกระดับขึ้น การศึกษาขณะตั้งครรภ์ของแม่วัยใสในยุคที่ 2 นั้นเน้นการเรียนหนังสือในสถานศึกษา

สาเหตุของการเป็นแม่วัยใสในยุคที่ 2 มักเกิดจากความผิดพลาด การถูกข่มขืน และมีการไม่กล่าวถึงสาเหตุของการเป็นแม่วัยใส ส่วนผลลัพธ์ของการเป็นแม่วัยใสพบว่า แม่วัยใสนั้นได้รับผลลัพธ์ตามปกติและในแง่ร้าย สำหรับความเปลี่ยนแปลงของแม่วัยใสทางด้านร่างกายพบว่า แม่วัยใสในยุคนี้มีทั้งตามปกติและในแง่ลบ ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงของแม่วัยใสทางด้านจิตใจพบว่า แม่วัยใสในยุคนี้ได้รับผลลัพธ์ทางด้านจิตใจทั้งตามปกติและในแง่ลบ

บทบาทของแม่วัยใสในยุคนี้พบว่า แม่วัยใสมีบทบาทในการตั้งครรภ์ การเลี้ยงลูก การทำงานนอกบ้าน การเรียนต่อหลังจากที่ลูกโตแล้วและการมีบทบาทอื่นๆ สถานะหรือความรู้สึกของแม่วัยใสในยุคนี้พบว่า แม่วัยใสอยู่ในสถานะที่

ถูกกดทับ ส่วนบทบาทของพ่อของลูกในยุคนี้มักมีบทบาทในการเรียน การทำงาน นอกบ้าน และการเลี้ยงลูก โดยให้ภรรยาเลี้ยงหรือช่วยภรรยาเลี้ยง และสถานะหรือความรู้สึกของพ่อของลูกในยุคนี้มีทั้งที่อยู่ในสถานะปกติและถูกกดทับ

ความสัมพันธ์ของแม่วัยใสกับพ่อของลูกพบว่า เป็นไปในแง่ไม่ดี ส่วนกับลูกกลับเป็นไปในแง่ดี แต่ทว่า ในความสัมพันธ์อื่นๆ ทั้งกับเพื่อน กับครอบครัวตัวเอง กับครอบครัวพ่อของลูก และกับสังคม ก็ล้วนแล้วแต่เป็นไปในแง่ไม่ดี โดยความหมายของแม่วัยใสในยุคนี้ ได้แก่ เรื่องน่าอาย ความผิดพลาด การหมดอนาคต และความตาย การเป็นแม่วัยใสในยุคนี้เป็นสิ่งที่ไม่มีความคุ้มค่า ส่วนการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสพบว่า มีการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใส ในมุมมองของการยินยอมหรือยอมจำนนต่อผลของกรรม การหลบหนีจากการไม่ยอมรับ การอดทนเพื่อรอทางออก การทำตามคำสั่งของผู้ปกครอง การขัดใจผู้ปกครอง การกำจัดลูกเพื่อตัดปัญหาและการชดใช้กรรมที่กำกับลูก

ตัวอย่างมุมมองที่ชัดเจนของยุควาทกรรม “ท้องไม่พร้อม” หรือ “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด เห็นได้จากตัวอย่างจากนวนิยาย *กว่าจะรู้เพียงสาม* (2528) ฉากที่แวนทิพย์กับคุณแม่คุยกันตอนที่แวนทิพย์ขอไปดูฟุตบอลนัดชิงชนะเลิศ แต่คุณแม่ไม่ให้ไป โดยกล่าวว่า “ลูกอายุสิบหกแล้ว จะทำอะไรตามใจตัวเองบ้างไม่ได้เลยนะคะ” “เพราะลูกอายุสิบหกแล้วนะสิ ถึงต้องระวัง ทำอะไรตามใจตัวไม่ได้ ถ้าลูกอายุหกขวบ แม่จะไม่ห้ามเลย เด็กๆ มีสิทธิจะสนุก” “เมื่อลูกอายุหกขวบ ลูกก็ไม่เคยมีสิทธิจะหาความสนุกหรอกคะ” แวนทิพย์ชักเสียงเครือ “ลูกจำได้แต่ว่าต้องเรียนหนังสือ เรียนเปียโน เรียนว่ายน้ำ เรียนศิลปะ ทั้งที่ลูกไม่ชอบเปียโน ไม่ชอบศิลปะ ชอบแต่ว่ายน้ำ เดียวนี้ก็ได้ไปว่ายน้ำแล้ว” “สระว่ายน้ำสาธารณะเดี๋ยวนี้คนแน่น สกปรก เอาไว้ปีหน้าถ้ารายได้เรามีเหลือ แม่จะทำสระให้ เรื่องเปียโนนะ หนูต้องเรียนนะแวนทิพย์ ไม่งั้นแม่ขายหน้าเขาตาย เด็กผู้หญิงตระกูลเราเล่นดนตรีไม่เป็น มันเป็นศิลปะที่ลูกผู้หญิงควรเรียนรู้เอาไว้” (สุภา สิริสิงห, 2528: 37)

(3) ยุค “ท้องได้แต่ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไป

เป็นยุคสมัยที่มีการให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมกัน ลักษณะทางประชากรศาสตร์ทางด้านเพศแม่วัยใสล้วนเป็นเพศหญิง อายุขณะตั้งครรภ์ของแม่วัยใสอยู่ระหว่าง 13-22 ปี ชนชั้นก่อนตั้งครรภ์ของแม่วัยใสมีอยู่ในทุกชนชั้น แต่ชนชั้นหลังตั้งครรภ์พบว่า แม่วัยใสทั้งได้อยู่ในชนชั้นเดิม ถูกลดระดับชนชั้นลง และได้รับการยกระดับขึ้น การศึกษาขณะตั้งครรภ์ แม่วัยใสในยุคที่ 3 นั้นเน้นการเรียนหนังสือในสถานศึกษาและมักเรียนต่อหลังจากการมีลูก สาเหตุของการเป็นแม่วัยใสในยุคที่ 3 เกิดจากความผิดพลาด ความตั้งใจ ความสงสาร และการถูกข่มขืน ส่วนผลลัพธ์ของการเป็นแม่วัยใสพบว่าแม่วัยใสนั้น ได้รับผลลัพธ์ตามปกติและในแง่ดี ส่วนความเปลี่ยนแปลงของแม่วัยใสทางด้านร่างกายพบว่า แม่วัยใสในยุคนี้มีทั้งตามปกติและในแง่ลบ ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงของแม่วัยใสทางด้านจิตใจพบว่า แม่วัยใสในยุคนี้ได้รับผลลัพธ์ทางด้านจิตใจทั้งตามปกติ ในแง่บวก และในแง่ลบ

บทบาทของแม่วัยใสในยุคนี้พบว่า แม่วัยใสมีบทบาทในการตั้งครรภ์ การเรียน การเลี้ยงลูก และการทำงานนอกบ้าน สถานะหรือความรู้สึกของแม่วัยใสในยุคนี้พบว่า แม่วัยใสอยู่ในสถานะปกติและได้รับการยกย่อง ส่วนบทบาทของพ่อของลูกในยุคนี้พบว่าพ่อของลูกมีบทบาทในการเรียน การทำงาน การเลี้ยงลูก โดยช่วยภรรยาเลี้ยง และการไม่มีบทบาทของความเป็นพ่อ และสถานะหรือความรู้สึกของพ่อของลูกในยุคนี้อยู่ในสถานะปกติและได้รับการยกย่อง

ความสัมพันธ์ของแม่วัยใสกับพ่อของลูก กับลูก กับเพื่อน กับครอบครัวตัวเอง กับครอบครัวพ่อของลูก และกับสังคม ก็ล้วนเป็นไปในแง่ดีทั้งหมด โดยความหมายของแม่วัยใสในยุคนี้ ได้แก่ ความผิดพลาด ความไม่พร้อม ความไม่รู้ ความยินดี ความดีงาม ความเป็นผู้ใหญ่และการเรียนรู้ การเป็นแม่วัยใสในยุคนี้ ถูกตีความหมายใหม่ว่า สามารถเป็นสิ่งที่มีความค่า ส่วนการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสพบว่า มีการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสในมุมมองของการยินยอมหรือยอมจำนนต่อผลของกรรม การหลบหนีจากการไม่ยอมรับ การอดทนเพื่อ

รอกทางออก การทำตามคำสั่งของผู้ปกครอง การขัดใจผู้ปกครอง การตั้งใจทำ
หน้าที่ของตนให้เต็มที่ การโต้ตอบผู้ที่มีมากดทับ และการมีความสุขจากการมีลูก
ทั้งนี้ ตัวอย่างมุมมองของวาทกรรมยุค “ห้องใต้แต่ต้องพร้อม” หรือ “แม่
วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไป ได้จากภาพสื่อบันเทิงที่นำเสนอมุมมองในแง่บวก
ของการเป็นแม่วัยใส

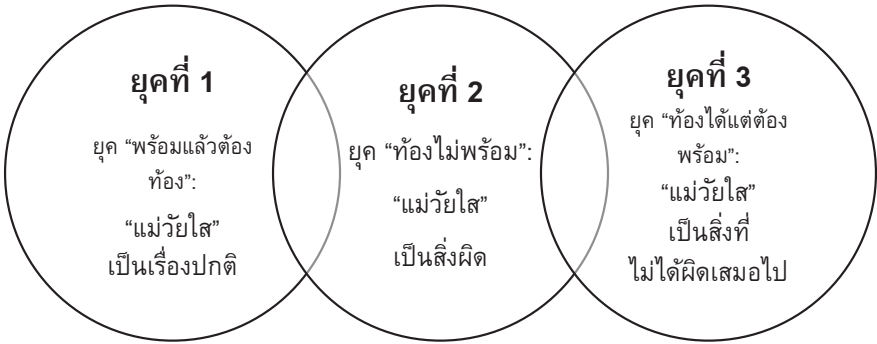
ภาพที่ 2 ตัวอย่างภาพจากสื่อบันเทิงที่สะท้อนวาทกรรมยุค “ห้องใต้แต่ต้องพร้อม”
หรือ “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไป ที่นำเสนอความเปลี่ยนแปลงทั้ง
ทางด้านจิตใจของแม่วัยใสในแง่บวก

อย่างไรก็ตาม จากที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า แต่ละยุควาทกรรมจะมีความทับ
ซ้อนระหว่างวาทกรรมที่มีความเชื่อมโยงทางด้านช่วงเวลาระหว่างกัน ไม่ได้แยก
ขาดออกจากกันโดยสิ้นเชิง โดยวาทกรรม “แม่วัยใส” ชุดเดิมหรือชุดอื่นอาจยัง
คงดำรงอยู่ในแต่ละยุคในฐานะวาทกรรมกระแสรอง ไม่ใช่วาทกรรมกระแสหลัก
ดังนั้น แม่วัยใสบางคนอาจมีชีวิตอยู่ใน 1 ยุควาทกรรม ในขณะที่แม่วัยใสบางคน
อาจมีชีวิตอยู่ในทั้ง 2 ยุควาทกรรม (วาทกรรมยุคที่ 1 และ 2 หรือวาทกรรมยุค
ที่ 2 และ 3) ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ภาพความทับซ้อนระหว่าง 3 ยุควาทกรรมที่มีความเชื่อมโยงทางด้านช่วงเวลา

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบความรู้ อำนาจและผลประโยชน์ของการสร้างวาทกรรม “แม่วัยใส” ในแต่ละยุควาทกรรม

		วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้ว ต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่ พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิด เสมอไป
สถาบันครอบครัว	ความรู้	ลูกผู้หญิงทุกคน มีหน้าที่ผลิต สมาชิกใหม่ของ ครอบครัว	ลูกผู้หญิงทุกคน มีหน้าที่เรียนจบ และทำงานเพื่อหา เลี้ยงครอบครัว	ลูกผู้หญิงทุกคน มีหน้าที่แสดงความ รับผิดชอบต่อตัว เองและสิ่งที่เกิดขึ้น
	อำนาจ	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนที่พร้อมแล้ว ต้องท้อง	กำหนดให้ผู้หญิง เรียนให้จบและ หางานทำ	กำหนดให้ผู้หญิง รับผิดชอบต่อสิ่งที่ เกิดขึ้น
	ผลประโยชน์	การเพิ่มแรงงาน เข้าสู่ระบบ เกษตรกรรมของ ครอบครัว	การส่งวัยรุ่นเข้าสู่ ระบบการศึกษา และอุตสาหกรรม	การเพิ่มโอกาสให้ แม่วัยใสสามารถ เป็นแม่และลูกที่ ดีได้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบความรู้ อำนาจและผลประโยชน์ของการสร้างวาทกรรม “แม่วัยใส” ในแต่ละยุควาทกรรม (ต่อ)

		วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้ว ต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่ พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิด เสมอไป
สถาบันการศึกษา	ความรู้	ผู้หญิงทุกคน ต้องเป็นแม่ศรีเรือน	การศึกษาเป็น สิ่งสำคัญ	ทุกคนมีสิทธิ์ใน การศึกษาอย่าง เท่าเทียมกัน
	อำนาจ	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนเรียนงาน บ้านงานเรือน	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนเรียนหนังสือ	กำหนดให้แม่วัยใส เรียนหนังสือต่อได้
	ผลประโยชน์	สร้างแม่บ้านให้กับ สังคมชายเป็นใหญ่	สร้างแรงงานที่มี คุณภาพสู่ระบบ อุตสาหกรรม	สร้างแม่วัยใสและ วัยรุ่นที่มีคุณภาพ
สถาบันเศรษฐกิจ	ความรู้	ผู้หญิงทุกคนมี หน้าที่ผลิตซ้ำ แรงงาน	ทุกคนต้องหา เลี้ยงตัวเองและ ครอบครัว	มีลูกได้ก็ต้อง หาเลี้ยงลูกได้
	อำนาจ	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนที่พร้อมแล้ว ต้องท้อง	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนเรียนหนังสือ และหางานทำ	กำหนดให้แม่วัยใส ก็ต้องหางานทำ
	ผลประโยชน์	การเพิ่มแรงงาน เข้าสู่ระบบ เศรษฐกิจ	การขับเคลื่อน ระบบเศรษฐกิจ	การเพิ่มโอกาส ในการขับเคลื่อน ระบบเศรษฐกิจ

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบความรู้ อำนาจและผลประโยชน์ของการสร้างวาทกรรม “แม่วัยใส” ในแต่ละยุควาทกรรม (ต่อ)

		วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้ว ต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่ พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิด เสมอไป
สถาบันการแพทย์	ความรู้	ผู้หญิงทุกคนมี หน้าที่ตั้งครรภ์และ คลอดลูก	อายุ 20 ปีขึ้นไป ถึงจะเหมาะกับการ มีลูก	จะมีลูกอายุเท่าไร การแพทย์สมัยใหม่ ก็ดูแลได้
	อำนาจ	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนที่พร้อมแล้ว ต้องท้อง	กำหนดให้การ ตั้งครรภ์ของผู้หญิง ที่อายุไม่ถึง 20 ปี เป็นการท้อง ไม่พร้อม	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนมีลูกเมื่อ พร้อม
	ผลประโยชน์	การเพิ่มประชากร สู่สังคม	การสร้างประชากร ที่มีคุณภาพ	การเพิ่มและสร้าง ประชากรที่มี คุณภาพ
สถาบันรัฐและกฎหมาย	ความรู้	ผู้หญิงทุกคน มีอำนาจในการผลิต แรงงาน	อายุต่ำกว่า 15 ปี คือผู้เยาว์ อายุครบ 17 ปีจึงบรรลุนิติภาวะ	พ.ร.บ. แม่วัยรุ่น และกฎหมาย รองรับ
	อำนาจ	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนที่พร้อมแล้ว ต้องท้อง	กำหนดให้ผู้หญิง อายุต่ำกว่า 17 ยัง สมรสไม่ได้ จึง ไม่ควรมีลูก	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนที่พร้อมแล้ว ก็ท้องได้
	ผลประโยชน์	การเพิ่มประชากร สู่สังคม	การลดการสมรส และมีลูกเมื่ออายุ น้อยเกินไป	การปกป้องและ รองรับแม่วัยใส

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบความรู้ อำนาจและผลประโยชน์ของการสร้างวาทกรรม “แม่วัยใส” ในแต่ละยุควาทกรรม (ต่อ)

		วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้ว ต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่ พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิด เสมอไป
สถาบันชาติพันธุ์หรือ	ความรู้	หญิงทุกคนถ้ามี ประจำเดือนแล้ว ต้องมีลูก	ผู้หญิงทุกคนต้อง แต่งงานก่อนการ มีลูก	ผู้หญิงทุกคนมี ลูกได้ แต่ต้องแต่งงาน
	อำนาจ	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนที่พร้อมแล้ว ต้องท้อง	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนห้ามท้อง ถ้ายังไม่ได้แต่งงาน	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนท้องได้แต่ ต้องแต่งงาน
	ผลประโยชน์	การเพิ่มประชากร สู่สังคม	การรักษา วัฒนธรรมอันดี	การระลုံးม่อล้วย เพื่อรักษา วัฒนธรรมอันดี
สถาบันศาสนา	ความรู้	ปฏิบัติตามหลัก ศาสนาเพื่อรักษา แม่และลูกให้ อยู่รอด	การมีลูกเป็นเรื่อง ของเวรกรรม	ห้ามทำแท้ง
	อำนาจ	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนยึดมั่นใน ศาสนา	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนไม่มีเพศ สัมพันธ์ก่อนวัย อันควร	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนห้ามทำแท้ง
	ผลประโยชน์	การธำรงรักษา ศาสนา	การควบคุม ให้สมาชิกปฏิบัติ ตามบรรทัดฐาน ของสังคม	การควบคุมให้ สมาชิกปฏิบัติตาม บรรทัดฐานของ สังคม

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบความรู้ อำนาจและผลประโยชน์ของการสร้างวาทกรรม “แม่วัยใส” ในแต่ละยุควาทกรรม (ต่อ)

		วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้ว ต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่ พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิด เสมอไป
สถาบันสื่อ	ความรู้	การเป็นแม่วัยใส เป็นเรื่องปกติ	การเป็นแม่วัยใส เป็นสิ่งผิด	การเป็นแม่วัยใส เป็นสิ่งที่ไม่ได้ ผิดเสมอไป
	อำนาจ	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนที่พร้อมแล้ว ต้องท้อง	กำหนดให้ผู้หญิง อายุน้อยทุกคนที่ ท้องแปลว่า ไม่พร้อม	กำหนดให้ผู้หญิง ทุกคนท้องได้ แต่ต้องพร้อม
	ผลประโยชน์	การเพิ่มประชากร สู่สังคม	การลดการท้อง ไม่พร้อม	การเปิดโอกาส ให้ท้องถ้าพร้อม

จากตารางที่ 1 เปรียบเทียบความรู้ อำนาจและผลประโยชน์ของการสร้างวาทกรรม “แม่วัยใส” ในแต่ละยุควาทกรรมที่ปรากฏในสถาบันทางสังคมต่างๆ แสดงให้เห็นว่า แต่ละยุคสมัยนั้นมีมุมมอง ทักษะคิดและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสที่แตกต่างกันไป อันเนื่องมาจากสาเหตุ ซึ่งได้แก่ ความรู้ อำนาจและผลประโยชน์ในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกันออกไป โดยจะสังเกตผลลัพธ์ในการกำหนดวาทกรรมได้จากตารางเปรียบเทียบปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) ที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุควาทกรรมเช่นเดียวกันในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) ในแต่ละยุควาทกรรม

กลยุทธ์	วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้ว ต้องท้อง”: “แม่้วยใส” เป็นเรื่อง ปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่พร้อม”: “แม่้วยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ต้อง พร้อม”: “แม่้วยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิด เสมอไป
การเล่าเรื่อง (Storytelling/ Narratives)	ในทุกสื่อในชีวิตประจำวัน (daily life)	สร้างความสมจริง ให้ผู้ชม (as real)	มุมมองที่หลากหลาย (variety)
การสร้างโครง เรื่อง (Plot)	จบแบบมีความสุข (happy ending)	จบแบบโศกนาฏกรรม (tragedy)	จบแบบมีความสุข และ/หรือปลายเปิด (happy/open ending)
การสร้าง ลักษณะของ ตัวละคร (Characteri- sation)	คนปกติที่ใช้ชีวิต เหมือนคนทั่วไป	คนไร้เดียงสาและ ทำผิดพลาด คนไม่รัก นวลสงวนตัวและทำ ผิดพลาด คนขาดสติ และทำผิดพลาด	คนดี/คนเก่งที่ เคยตกอับ คนดี/คนเก่งที่เคย ทำผิดพลาด คนดี/คนเก่งที่ยอม เสียสละ
การใช้ ผู้เล่าเรื่อง (Story Teller)	บุรุษที่ 3 (third person)	บุรุษที่ 3 และบุรุษที่ 1 (third and first person)	บุรุษที่ 3 (third person)
การวาง ตำแหน่ง ของเรื่อง (Positioning)	การทำให้เป็นเรื่อง ทั่วไป (generalisation)	การทำให้เป็น บรรทัดฐาน (normalisation)	การทำให้เป็น กรณีเฉพาะ (exceptional case)

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) ในแต่ละยุควาทกรรม (ต่อ)

กลยุทธ์	วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้ว ต้องท้อง”: “แม่้วยใส” เป็นเรื่อง ปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่พร้อม”: “แม่้วยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ต้อง พร้อม”: “แม่้วยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิด เสมอไป
การให้เหตุผล (Rationalisation)	การให้รางวัล (reward)	การลงโทษ (punishment)	การให้รางวัลและ การลงโทษ (reward and punishment)
การสร้าง ความชอบธรรม (Legitimation)	แม่้วยใสชอบธรรม	แม่้วยใสไม่ชอบธรรม	แม่้วยใสชอบธรรม ถ้าพร้อม
การตีตรา (Stigmatisation)	ไม่มีการตีตรา	มีการตีตรา	ลดการตีตรา
การทำให้ ผู้ชมรู้สึกผิด (Guilt Feeling)	ไม่มีการทำให้ผู้ชม รู้สึกผิด	สร้างการทำให้ผู้ชม รู้สึกผิด	หรือสร้างการทำให้ผู้ชม รู้สึกผิด
การกำหนด พื้นที่ (Spacing)	การรวมเข้าไว้ด้วยกัน (inclusion)	การขับออกไป (exclusion)	การรวมเข้าไว้ด้วยกัน (inclusion)
การผสาน วาทกรรม ชุดอื่น (Other Discourses)	“คลุมถุงชน” “ทองแผ่นเดียวกัน”	“รักนวลสงวนตัว” “อดเปรี้ยวไว้กิน หวาน” “เข้าตาม ตรอกออกตามประตู” “ท้องก่อนแต่ง” “หนีตามกัน” “ใส่ตะกร้าลำน้า”	“#มีได้ก็เลี้ยงได้” “แม่ชรา”

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) ในแต่ละยุควาทกรรม (ต่อ)

กลยุทธ์	วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้ว ต้องท้อง”: “แม่้วยใส” เป็นเรื่อง ปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่พร้อม”: “แม่้วยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ต้อง พร้อม”: “แม่้วยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิด เสมอไป
ตระกูลของสื่อ (Genre)	ตระกูลเรื่องรักใคร่ (romance)	ตระกูลละครชีวิต (drama) ตระกูล โศกนาฏกรรม (tragedy) ตระกูลผี (horror) ตระกูลฆาตกรรม (thriller)	ตระกูลเรื่องรักใคร่ (romance)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice) ในแต่ละยุควาทกรรม

วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้วต้องท้อง”: “แม่้วยใส” เป็นเรื่องปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่พร้อม”: “แม่้วยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ต้อง พร้อม”: “แม่้วยใส” เป็น สิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไป
อิทธิพลทางวัฒนธรรม จากอินเดียและจีน (สังคมชายเป็นใหญ่)	อิทธิพลทางวัฒนธรรม จากชาติตะวันตก (อารยประเทศ)	อิทธิพลทางวัฒนธรรม จากชาติตะวันตก (สิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียม)
ยุคเกษตรกรรม (เอื้อเพื่อพ่อแม่)	ยุคอุตสาหกรรม (แก่งแย่งชิงดี)	ยุคข้อมูลข่าวสารและ เครือข่ายมวลชน (สร้างสรรค์ และสร้างพลังมวลชน)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice) ในแต่ละยุควาทกรรม (ต่อ)

วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้วต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ต้อง พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็น สิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไป
ทำงานบ้านและเกษตร ของบ้าน	ทำงานบ้านและ งานนอกบ้าน (ถูกบังคับ)	ทำงานบ้านและ งานนอกบ้าน (ยินดี)
ทัศนคติและค่านิยมของ สังคมไทยที่ไม่ยกย่องสตรี	ทัศนคติและค่านิยม ของสังคมไทยที่ต้องการ ทัดเทียมต่างประเทศ	ทัศนคติและค่านิยมของ สังคมไทยที่เท่าเทียมกัน
การจำกัดโอกาสทางการ ศึกษา	เพิ่มโอกาสทางการศึกษา/ การศึกษาระดับมัธยม	ขยายโอกาสทางการศึกษา
การนิยามและสร้าง บรรทัดฐานเกี่ยวกับ พฤติกรรมทางเพศ	การนิยามและสร้าง บรรทัดฐานทางด้าน การแพทย์	การเปลี่ยนแปลงนิยามทาง ด้านการแพทย์และกฎหมาย
สังคมและผู้หญิงมีอำนาจ ในการผลิตลูก	สังคมมีอำนาจในร่าง กายของผู้หญิง	หญิงมีอำนาจในร่าง กายของตัวเอง
ส่งเสริมให้มีลูกเมื่อพร้อม (เริ่มมีประจำเดือน)	ส่งเสริมให้มีลูกเมื่อพร้อม (เรียนจบ)	ยอมรับถ้ามีลูกเมื่อพร้อม (รับผิดชอบ)
วาทกรรม “อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน”	วาทกรรม “เด็กในวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันหน้า” “ว่านอนสอนง่าย”	วาทกรรม “#มีได้ก็เลี้ยงได้”
สุภาพชนสอนหญิง ให้เป็นเพศที่ต้องพึ่งพิง	การจัดการผู้หญิงของรัฐ การสร้างวัฒนธรรมไทย	เพศหญิงมีสิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียม

จากตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice) ในแต่ละยุควาทกรรม จะช่วยแสดงให้เห็นอิทธิพลที่ส่งผลต่อความรู้ อำนาจ และผลประโยชน์ในแต่ละยุควาทกรรมที่ส่งผลให้เกิดปฏิบัติการทางวาทกรรมในแต่ละยุคที่แตกต่างออกไป โดยส่งผลให้การสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสในแต่ละยุควาทกรรมที่ปรากฏในตารางที่ 4 นั้น มีความแตกต่างออกไปเช่นเดียวกัน

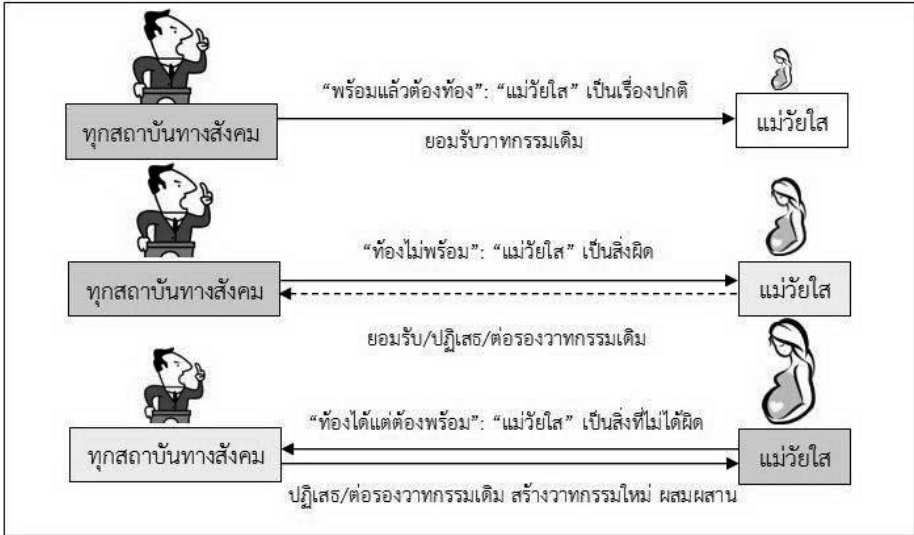
ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสในแต่ละยุควาทกรรม

วาทกรรมยุคที่ 1 ยุค “พร้อมแล้วต้องท้อง”: “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ	วาทกรรมยุคที่ 2 ยุค “ท้องไม่พร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด	วาทกรรมยุคที่ 3 ยุค “ท้องได้แต่ต้องพร้อม”: “แม่วัยใส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ ผิดเสมอไป
ไม่มี	การยินยอมหรือยอมจำนนต่อผลของกรรม*	การยินยอมหรือยอมจำนนต่อผลของกรรม*
	การอดทนเพื่อรอทางออก*	การอดทนเพื่อรอทางออก*
	การทำตามคำสั่งของผู้ปกครอง*	การทำตามคำสั่งของผู้ปกครอง*
	การชดใช้กรรมที่ทำกับลูก*	
	การหลบหนีจากการไม่ยอมรับ**	การหลบหนีจากการไม่ยอมรับ**
	การขัดใจผู้ปกครอง**	การขัดใจผู้ปกครอง**
	การกำจัดลูกเพื่อตัดปัญหา**	การตั้งใจทำหน้าที่ของตนให้เต็มที่**
		การตอบโต้ผู้ที่มาดทับ**
		การมีความสุขจากการมีลูก**

หมายเหตุ: * หมายถึง การสื่อสารและการต่อสู้ที่ถูกกำหนดโดยสถาบันทางสังคม (structure)

**หมายถึง การสื่อสารและการต่อสู้ที่กำหนดขึ้นโดยแม่วัยใส (agency)

ภาพที่ 4 เปรียบเทียบอำนาจที่สร้างวาทกรรมแม่วัยใสในแต่ละยุค กับการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรม และการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสในแต่ละยุค

จากตารางที่ 4 ตารางเปรียบเทียบการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรม และการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสในแต่ละยุควาทกรรม และภาพที่ 4 ภาพการเปรียบเทียบอำนาจที่สร้างวาทกรรมแม่วัยใสในแต่ละยุคกับการสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรมและการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสในแต่ละยุค แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางด้านอำนาจในการกำหนดวาทกรรม การสื่อสารและการต่อสู้กับวาทกรรม และการปฏิบัติต่อแม่วัยใสของแม่วัยใสในแต่ละยุค โดยในยุคแรกที่แม่วัยใสเป็นเรื่องปกติ ซึ่งเป็นยุคของการสื่อสารทางเดียวจากผู้มีอำนาจหรือเพศชายลงมายังผู้มีอำนาจน้อยกว่าหรือผู้หญิงเป็นหลัก แต่กระนั้น ผู้หญิงถูกกำหนดให้มีลูกตั้งแต่อายุยังน้อย และผู้หญิงในยุคสมัยนั้นก็ยอมรับและยินยอม จึงไม่ปรากฏการสื่อสารและต่อสู้กับวาทกรรมในยุคแม่วัยใสเป็นเรื่องปกติ แต่ในยุคที่ 2 ที่แม่วัยใสเป็นสิ่งผิดนั้น สถาบันทางสังคมต่างๆ และผู้ใหญ่ได้เข้ามา มีอำนาจกำหนดว่า การมีลูกตั้งแต่อายุยังน้อยเป็นสิ่งผิด โดยมีการฉีกกำลังของทุกสถาบันทางสังคมในการทำโทษผู้ที่ไม่ทำตามที่ถูกกำหนด จึงเริ่มมีการสื่อสาร

และต่อสู้กับวาทกรรมในยุคแม่วัยใสเป็นสิ่งผิด แต่การสื่อสารในยุคนั้น ส่วนใหญ่ยังการสื่อสารทางเดียวจากผู้มีอำนาจหรือผู้ใหญ่ลงมายังผู้มีอำนาจน้อยกว่าหรือเด็กเป็นหลัก แม่วัยใสจึงไม่มีอำนาจมากนักในการแสดงออกและการสื่อสารต่อสู้กับวาทกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสถาบันทางสังคม ส่วนในยุคที่ 3 ที่แม่วัยใสเป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไปนั้น มีหลายสถาบันทางสังคมที่ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมกัน ซึ่งส่งผลให้กระบวนการทัศนและการสื่อสารของสถาบันทางสังคมเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป การทำโทษผู้ที่ไม่ทำตามวาทกรรมที่ถูกกำหนดโดยสถาบันทางสังคมจนผ่อนปรนลงไป ผนวกกับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางการสื่อสารที่มีการสื่อสารสองทาง ไม่ใช่เป็นการสื่อสารจากผู้มีอำนาจแต่เพียงฝ่ายเดียว ผู้มีอำนาจก็มีสิทธิ์และมีช่องทางในการสื่อสารต่อสู้ด้วยเช่นเดียวกัน ในยุคนี้จึงมีการสื่อสารและต่อสู้กับวาทกรรมที่มีพลังมากยิ่งขึ้น และมีการสื่อสารต่อสู้กับวาทกรรม “แม่วัยใส” ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ดังที่กล่าวไว้ในตารางข้างต้น

อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลการวิจัย จะพบว่า ในยุคที่ 1 และ 2 นั้น ทุกสถาบันทางสังคมได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดวาทกรรม “แม่วัยใส” ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดว่า ยุคที่ 1 เป็นยุค “พร้อมแล้วต้องท้อง” หรือกำหนดนิยามว่า “แม่วัยใส” เป็นเรื่องปกติ ในขณะที่ยุคที่ 2 เป็นยุค “ท้องไม่พร้อม” ซึ่งรัฐสร้างความหมายใหม่ว่า “แม่วัยใส” เป็นสิ่งผิด โดยในยุคที่ 1 แม่วัยใสนั้นจำต้องยอมรับวาทกรรมเดิมที่สังคมกำหนดว่า “พร้อมแล้วต้องท้อง” เพราะเมื่อเข้าสู่ช่วงอายุของ “แม่วัยใส” แล้ว การตั้งครรภักก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติ แต่ทว่า ในยุคที่ 2 แม่วัยใสนั้นมีทั้งที่สามารถยอมรับหรือปฏิเสธหรือต่อรองกับวาทกรรมสังคมที่กำหนดว่า “แม่วัยใส” ถือเป็นสิ่งผิด เพราะตั้งอยู่บนหลักการของการ “ท้องไม่พร้อม” อย่างไรก็ตาม สำหรับในยุคที่ 3 ความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ของสังคมได้เข้ามามีอำนาจในการกำหนดวาทกรรมแม่วัยใสเสียใหม่ และแม่วัยใสในยุคนี้ก็มีอำนาจในการปฏิเสธ ต่อรอง หรือแม้แต่ม้วนวาทกรรมเดิมและ

วาทกรรมใหม่ขึ้นมาว่า “แม่้วยไส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไป หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการกำหนดนิยามการตั้งครรรค์ของวัยรุ่นว่า “ห้องได้แต่ต้องพร้อม”

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ได้ให้ความหมายของวาทกรรม (Discourse) ว่าหมายถึง กระบวนการสร้างความหมายโดยภาษาและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคม ประกอบกันเป็นความรู้ความเข้าใจในเรื่องหนึ่งๆ ซึ่งมีอำนาจกำหนดว่าอะไรคือความรู้ ความจริง และอะไรไม่ใช่ วาทกรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคมทั้งโดยกลุ่มที่ครองอำนาจและกลุ่มที่ต่อต้านอำนาจ จัดเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจที่ถูกใช้ทั้งการเก็บกดปิดกั้นและจัดระเบียบวิถีชีวิตของคนในสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ถูกใช้เพื่อต่อต้านอำนาจ (counter-discourse) ต่อต้านระเบียบที่วาทกรรมหลักครอบงำอยู่ จากงานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า หากประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมของฟูโกต์มาอธิบายเรื่อง “แม่้วยไส” กระบวนการสร้างความหมายโดยภาษาและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่กำหนดว่าอะไรคือความรู้ ความจริง และอะไรไม่ใช่ ซึ่งในยุคที่ 1 และ 2 วาทกรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคมหรือกลุ่มสถาบันที่ครองอำนาจ ส่วนในยุคที่ 3 วาทกรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคมทั้งโดยกลุ่มที่ครองอำนาจและกลุ่มที่ต่อต้านอำนาจ ซึ่งก็คือกลุ่มแม่้วยไสนั่นเอง

นอร์แมน แฟร์เคลาฟ (Norman Fairclough) ได้ตีพิมพ์หนังสือ *Media Discourse* เมื่อปี 1995 โดยมีมุมมองว่า สื่อมีอำนาจและมีอิทธิพลต่อความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ความสัมพันธ์ในสังคม รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่สังคม จากการวิจัยชิ้นนี้ก็ยืนยันได้ว่า แนวคิดนี้เป็นจริงจากผลที่แสดงให้เห็นว่า ในยุคที่ 1 ยุค “แม่้วยไส” เป็นเรื่องปกติ และยุคที่ 2 ยุค “แม่้วยไส” เป็นสิ่งผิดที่ 2 วาทกรรมนี้ได้ถูกกำหนดโดยสถาบันทางสังคมเป็นหลัก ทำให้แม่้วยไสในยุคนี้ๆ ถูกปฏิบัติตามที่สถาบันทางสังคมกำหนด เนื่องจากสื่อมีอำนาจและมีอิทธิพลต่อความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ความสัมพันธ์ในสังคม รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่สังคมดังที่แฟร์เคลาฟได้กล่าวไว้ ส่วนยุคที่ 3 ยุค “แม่้วยไส” เป็นสิ่งที่ไม่ได้ผิดเสมอไปนั้น ผู้ที่มีอำนาจในการสื่อสารและกำหนดวาทกรรมนั้นไม่ใช่สถาบันทางสังคมอีกฝ่ายเดียวอีกต่อไป แม่้วยไสเองก็มีอำนาจในการสื่อสารและ

การกำหนดวาทกรรมด้วยเช่นกัน จึงเกิดอำนาจและอิทธิพลต่อความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ความสัมพันธ์ในสังคม รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่สังคม 2 ฝั่ง ทั้งฝั่งที่ยอมรับ ซึ่งได้รับข้อมูลในการสื่อสารและการกำหนดวาทกรรมจากแม่วัยใส และไม่ยอมรับการเป็นแม่วัยใส ซึ่งได้รับข้อมูลในการสื่อสารและการกำหนดวาทกรรมจากสถาบันทางสังคมที่ยังต่อต้านการเป็นแม่วัยใส จึงเห็นได้ว่าสื่อมีอำนาจ และมีอิทธิพลต่อความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ความสัมพันธ์ในสังคม รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่สังคมดังที่แฟร์เคลาฟได้กล่าวไว้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ หากต้องการศึกษาในประเด็นเดียวกันนี้ในอนาคต

(1) ควรมีการเพิ่มและแบ่งกลุ่มตัวอย่างแม่วัยใสที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยเกณฑ์สถานที่อยู่อาศัย ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่มตัวอย่างแม่วัยใสที่อาศัยอยู่ในเมือง และกลุ่มตัวอย่างแม่วัยใสที่อาศัยอยู่ในชนบท ซึ่ง 2 กลุ่มตัวอย่างนี้น่าจะมีความรู้และความเชื่อในประเด็นต่างๆ ที่แตกต่างกัน

(2) ควรมีการศึกษาปรากฏการณ์ “แม่วัยใส” ในเชิงเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ทั้งในประเทศที่มีความเจริญแล้ว และประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อศึกษาถึงสาเหตุ ผลลัพธ์ ทศนคติ ฯลฯ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ “แม่วัยใส” ในประเทศนั้นๆ

(3) ควรมีการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติมในประเด็นของการสื่อสารและการต่อรองของแม่วัยใสในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถอยู่รอดภายใต้การเป็นแม่วัยใส

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้เกี่ยวข้องและต้องการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแม่วัยใส

(1) ควรมีการเปิดใจและยอมรับก่อนการศึกษาในทุกประเด็นที่มีความเปราะบางหรือมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมย่อยที่ยังไม่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ในสังคม เนื่องจากอคติเพียงเล็กน้อยที่ผู้วิจัยสะท้อนไปยัง

กลุ่มตัวอย่างโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจอาจส่งผลกระทบต่อ การตอบสนองและการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างได้

(2) ควรเริ่มติดต่อเพื่อทำการศึกษาแม่วัยใสจากคนที่รู้จักหรือใกล้ชิด ก่อน เนื่องจากประเด็นแม่วัยใสยังคงเป็นประเด็นที่เปราะบางที่กลุ่มตัวอย่างมัก มีความกังวลและระแวงในสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นการศึกษาจากแม่วัยใสที่ไม่รู้จักอาจเป็นอุปสรรคในการได้รับข้อมูลที่เป็นจริง

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ทางสังคม

(1) สามารถนำผลการวิเคราะห์ไปปรับประยุกต์ใช้กับการวางแผน ออกแบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มแม่วัยใส เพื่อนำไปสู่การวางแผนออกแบบ นโยบายที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแม่วัยใสมากยิ่งขึ้น

(2) สามารถนำการวิเคราะห์เหล่านี้ไปเป็นแนวทางในการวิเคราะห์กลุ่ม วัฒนธรรมย่อยสังคม เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจกับกลุ่มวัฒนธรรมย่อย เหล่านั้นและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมที่สงบสุขมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฤตยา อาชวนิจกุล (2547), “ผู้หญิง” ในวาทกรรมการเมืองเรื่องเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์, กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

_____. (2552), *ถึงเวลาต้องเข้าใจและแก้ไขความรุนแรงทางเพศ เอดส์ และท้องไม่พร้อม*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

กัลยกร วรกุลปฏิฐานีย์ และคณะ (2560), “การประมวลผลกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้าง ความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น”, *วารสารศาสตร์*, 10(1): 91-125.

กาญจนา แก้วเทพ (2544), *การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory): แนวคิด และตัวอย่างงานวิจัย*, กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

_____. (2546), *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญานิตะศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 1-5*, นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2548), *ปรัชญานิตะศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร*, นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2557), *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*, กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551), *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*, กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

กำจร หลุยยะพงศ์ (2544), "ครอบครัวกับความสัมพันธ์ที่ไม่มีวันแปรเปลี่ยน?", ใน *สตรีศึกษา 2*, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.

_____ (2553), *การสื่อสารกับวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรัสวรรณ อินทะวงค์ (2552), *การศึกษาความคิดเห็นของสตรีที่ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันสมควรที่มีต่อประเด็นวิถีตามเพศ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality)*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสตรีศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จักษ์ พันธุ์เพชร (2546), *เพศสัมพันธ์ในสายเลือด: ตระกาะแห่งการต่อต้านชาติจีน*, วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เฉลิมศรี อานกำบัง (2552), *การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นหญิงในตำบลแห่งหนึ่งของจังหวัด นครราชสีมา*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการพัฒนาลูกหลานชุมชน สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร (2549), *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*, กรุงเทพฯ: วิชาษา.

ณัฐธิดา เหลืองสุขโสภณ (2554), *การจัดการเพื่อให้เกิดการแทรกแซงที่เหมาะสมในภาวะวิกฤตสำหรับหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐพร อางหาญ (2555), *การสร้างความเป็นจริงทางสังคมของเมียน้อยในละครโทรทัศน์*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐยา บุญภักดี (2552), *ถึงเวลาต้องเข้าใจและแก้ไขความรุนแรงทางเพศ เอดส์ และท้องไม่พร้อม*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ดลฤดี เพชรขำ และคณะ (2554), *การตั้งครรภ์วัยรุ่นและปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการตั้งครรภ์ในสตรีวัยรุ่น*, พะเยา: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา และสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข.

ดวงแก้ว เรียรสวัสดิ์กิจ (2557), "กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของพ่อแม่ผ่านการสื่อสารกลุ่มย่อยโดยใช้สื่อการเรียนรู้ (กล้า) คู่กับลูกวัยรุ่นเรื่องเพศ", *วารสารศาสตร์*, 7(2): 85-128.

ทองกร โภคธรรม (2547), *ร่างกายใต้บังคับการ (แปลบท "Les Corps Dociles" จาก Surveiller et Punir ของ Michel Foucault)*, กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

ธวัช ทันโตภาส (2553), *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

นาถฤดี เด่นดวง (2552), *อำนาจและความขัดแย้งบนร่างกายผู้หญิง สิทธิการเจริญพันธุ์ และเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นหญิง: แนวคิดสตรีนิยม*, กรุงเทพฯ: รันนิง พรีเพรส ซิสเต็ม.

บุญฤทธิ์ สุขรัตน์ (2557), *การตั้งครมในวัยรุ่น: นโยบาย แนวทางการดำเนินงาน และติดตามประเมินผล*, กรุงเทพฯ: สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.

บุญยงค์ เกศเทศ (2532), *สถานภาพสตรีไทย*, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ประไพพิศ มูทิตาเจริญ และนิธิดา แสงสิงแก้ว (2560), "การประเมินผลความรู้ ความเข้าใจ ทศคนคิด และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศในสังคมไทย: บทสังเคราะห์จากความคิดเห็นของลูกหลานวัยรุ่นและผู้ปกครอง", *วารสารศาสตร์*, 10(1): 127-149.

ปรียาลักษณ์ สารทรานนท์ (2553), *ชายเป็นใหญ่กับประสบการณ์การตั้งครมไม่พร้อมของวัยรุ่นหญิง: แนวคิดสตรีนิยม*, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์ และสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

พนิตย์ จิระนนท์ประวัตติ (2546), *เรื่องน่ารู้...สู่ความเป็นแม่*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

พัชรลักษณ์ สุวรรณ (2549), *ปัจจัยเสี่ยงต่อการตั้งครมไม่พึงประสงค์ในวัยรุ่นเขตเมือง จังหวัดเชียงใหม่*, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิศุทธิภา เมธิกุล (2551), *ความพึงพอใจในชีวิตของหญิงวัยรุ่นที่ตั้งครม*, สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มรกต ศรีสุข (2542), *ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้หญิงในครอบครัวไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ยศวดี อยู่สุข (2555), *ปัญหาเชิงจิตสังคมและสิ่งแวดล้อม และการประเมินความจำเป็นด้านร่างกายและจิตสังคมในหญิงวัยรุ่นตั้งครมที่มาฝากครรภ์อย่างต่อเนื่องในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์: การศึกษาเฉพาะกรณีในคลินิกฝากครรภ์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์*, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขภาพจิต คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัตน์ดีกาล วาเพชร และประภาศรี ปัญญาวิรัชชัย (2549), *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทย*, กรุงเทพฯ: ศูนย์สุขภาพจิตที่ 2 กรมสุขภาพจิต.

รัศมีลภัส กัลยาศิลป์ (2556), *การสื่อสารรณรงค์เพื่อลดปัญหาการตั้งครมในวัยรุ่น กรณีศึกษาโครงการ Young Love รักเป็นปลอดภัย*, การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แล ดิลกวิทยรัตน์ (2524), "มดลูกก็ปัจจัยการผลิต", *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง*, 1(3): 93-100.

วาทีนีย์ วิชัยยา (2556), "แม่ร้ายใส": *ประสบการณ์ชีวิต เพศภาวะ และเพศวิถี*, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วารุณี ภูริสินสิทธิ (2545), *สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20*, กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- วิหิตา สุขทัญญาติ (2551), *บทเรียนที่ได้จากการสะท้อนคิดของนักเรียนหญิงที่ออกจากกลางคันเนื่องจากการตั้งครรถ์ไม่พึงประสงค์*, การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา ศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริพร จิรวัดน์กุล และคณะ (2554), *การศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรถ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น (แม่วัยใส)*, ขอนแก่น: ศูนย์ประสานงานองค์การอนามัยโลกด้านการวิจัยและฝึกอบรมด้านเพศภาวะและสุขภาพสตรี มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ศิริวรรณ สุรภาพ (2552), *การสื่อสารที่มีผลต่อทัศนคติต่อต้นทุนชีวิตและต่อภาวะไม่พร้อมตั้งครรถ์ของวัยรุ่นสตรี*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมสุข หินวิมาน (2546), *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญาในเทศาศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 6-10*, นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ (2560), *เช็กดีดักดาบรรพ์ของบรรพชนไทย*, กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุนิพันธ์ ศรีสุพจนานนท์ (2557), *การศึกษาข้อมูลการใช้เฟซบุ๊กของนักเรียนที่ตั้งครรถ์ก่อนวัยอันควร*, การศึกษาโครงการเฉพาะเรื่องปริญญาโทบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- เสนาะ เจริญพร (2546), *ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยช่วงทศวรรษ 2530: วิเคราะห์ความโยงใยกับประเด็นทางสังคม*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาการพัฒนาศึกษา คณะพัฒนาศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- หทัยทิพย์ ไชยวาทิ (2551), *ประสบการณ์ด้านจิตใจของหญิงตั้งครรถ์ไม่พึงประสงค์*, สารนิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาภัสรา เอี่ยมสำอางค์ (2555), *ผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของหญิงตั้งครรถ์วัยรุ่น*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สื่อออนไลน์

- กฎกระทรวง ศธ.ย้าชัดเจนได้ “เด็กท้อง” ออกจาก รร.เว้นแต่มีการย้าย (2560), *MGR Online*, สืบค้นจาก <https://mgronline.com/qol/detail/9610000102495>
- คณะทำงานวิชาการพัฒนาเครื่องมือการสำรวจสถานการณ์การติตราและเลือกปฏิบัติ (2558), *การติตรา และเลือกปฏิบัติในประเทศไทย*, สืบค้นจาก http://www.bangkok.go.th/upload/user/00000150/plan/300958/Overview%20S&D%20 Thailand_BMA%2030-9-2015.pdf

- คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร (2557), *หญิงไทยอายุต่ำกว่า 20 ตั้งครรภ์ อันดับ 2 ของอาเซียนจำนวนท้องเพิ่มต่อเนื่องในช่วง 10 ปี*, สืบค้นจาก http://www.ictsilpakorn.com/ictmedia/detail.php?news_id=296#.VqY4OP_mLTIU
- จักร์ พันธุ์เพชร (ม.ป.ป.), *มิเชล ฟูโกต์: วาทกรรม อำนาจ ความรู้*, สืบค้นจาก <http://www.ajarnjak.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=67616&Ntype=4>.
- दनยา สุเวทเวทิน (2559), *แม่วัยใสใจต้องเข้มแข็ง*, สืบค้นจาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/32884-คุณแม่วัยใส%20ใจต้องเข้มแข็ง.html>
- ท้องแล้วไง ไม่ทิ้งเรียน ไม่ทิ้งลูก? เปิดใจแม่วัยใส 19 ปี ชีวิตเลือกได้ (2560), *ไทยรัฐ*, สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/content/980908>
- ไทยพีบีเอส (ม.ป.ป.), *ท้องได้ก็เรียนได้?*, สืบค้นจาก <https://program.thaipbs.or.th/Samanchon/episodes/55566>
- _____. (ม.ป.ป.), *ท้องไม่พร้อม ทำแท้งได้*, สืบค้นจาก <https://program.thaipbs.or.th/PbyP/episodes/51575>.
- พระครูสุนทรธรรมโสภณ (2558), *Michel-Foucault*, สืบค้นจาก <http://www.src.mbu.ac.th/index.php/2014-06-30-09-07-44/2015-07-03-13-56-29/269-michel-foucault>
- ไฟว์สตาร์โปรดักชั่น (ม.ป.ป.), *กว่าจะรู้ดียงสา Till I know*, สืบค้นจาก <http://www.fivestarproduction.co.th/กว่าจะรู้ดียงสา>
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการฯ (2461), *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ เล่ม 1*, สืบค้นจาก <http://vajirayana.org/ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ>.
- _____. (2461ก). *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ เล่ม 2*, สืบค้นจาก <http://vajirayana.org/ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ>.
- _____. (2461ข), *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ เล่ม 3*, สืบค้นจาก <http://vajirayana.org/ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ>.